

Підтримку надає:

Федеральне Міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій

Звіт з аграрної політики

APD/APR/06/2014

Експорт української агропродовольчої продукції до Європейського Союзу в умовах глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі

Еберхард Хаунхорст, Володимир Лапа

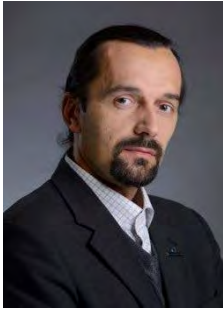
Київ, червень 2014 року

Про проект "Німецько-український агрополітичний діалог" (АПД)

Німецько-український агрополітичний діалог надає консультації представникам державної влади в Україні та представникам бізнес-асоціацій щодо реформування аграрної політики та законодавства відповідно до принципів ринкової економіки. У нашій консультативній роботі ми враховуємо доречний досвід Німеччини та інших країн, а також світової спільноти (ЄС, СОТ). Проект фінансується Федеральним міністерством продовольства та сільського господарства ФРН у рамках Програми Співробітництва. ТОВ ГФА консалтинг груп є головним уповноваженим з реалізації проекту, а ТОВ ІАК Аграр Консалтинг та Лейбніц-Інститут аграрного розвитку в країнах трансформаційної економіки є виконавцями проекту.

www.apd-ukraine.de

**Володимир
Лапа,**

Генеральний
директор
асоціації
«Український
клуб аграрного
бізнесу»

Шановні колеги,

Ви бачите перед собою видання, покликане збільшити знання українського бізнесу про специфіку доступу сільськогосподарських товарів до ринку ЄС. Передусім, дозвольте висловити подяку Проекту «Німецько-український аграрно-політичний діалог» і посольству Великої Британії за підтримку у підготовці зазначеного посібника.

Незважаючи на будь-які партнерські стосунки на міждержавному рівні, конкуренція в міжнародній торгівлі залишається, і потрапити на ринок ЄС вельми непросто. Це ринок із достатньо розвинутим регулюванням, відпрацьованою системою тарифного і нетарифного захисту, комплексними адміністративними процедурами. Розуміння цих аспектів є вкрай важливим при виході на європейський ринок. Як показує досвід передових вітчизняних компаній, потрапляння української продукції на європейський ринок не є чимось нездійсненим, проте знання специфіки, відповідність європейському регулюванню і наявність персоналу необхідної кваліфікації у випадку середніх і дрібних компаній часто стають перешкодою.

Але «хто проінформований — той озброєний»! Основну частину інформації про доступ до ринку ЄС представники агробізнесу можуть дізнатись із цього посібника. Ми переконані, що наші співпраця із українськими і міжнародним партнерами дозволить нам допомогти аграрним підприємствам і компаніям навіть у випадку виникнення специфічних питань, які не знайшли відображення в цьому виданні.

Що ж, успішного Вам освоєння ринків!

**Фолькер
Зассе,**
Керівник
проекту
«Німецько-
український
агрополітичний
діалог»

Шановні пані та панове,

виробники і експортери аграрної продукції України!

У цьому році Україна визначила свій курс розвитку на шляху до Європи. Підписання Угоди про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (DCFTA) відкрило перед українськими виробниками та експортерами надзвичайні можливості, одночасно поставивши низку важливих завдань, зокрема, що стосується відповідності українських експортних продуктів вимогам європейських стандартів.

Велике значення для України, як аграрної держави, має розвиток торгівлі сільськогосподарською продукцією. Досягнення в області виробництва аграрних продуктів за останні роки обнадіюють, що дозволяє розраховувати на збільшення експорту. При цьому перспектива аграрного експорту в ЄС є дуже привабливою. Однак, українські товаровиробники стикаються з низкою вимог, які стосуються якості та безпеки продукції, підприємства підлягають перевіркам уповноважених європейських органів, а експортери потребують надійних європейських партнерів.

В даний час складна політична та економічна ситуація в країні відкладає свій відбиток на стан аграрного сектору. Сталий розвиток сільського господарства України нині, як ніколи раніше, потребує більшої уваги з боку політики. Я переконаний, що найбільший позитивний вплив на сталий розвиток аграрного сектору в Україні можна очікувати від вирішення загальнополітичних проблем. У зв'язку з цим, важливу роль відіграють надання доступного фінансування, спрощення бюрократичних операцій, зниження корупції та підвищення стабільності українського законодавства.

Часто українські політики та експерти аграрної галузі запитують мене, в чому полягає інтерес німецької сторони в розвитку експортних відносин з Україною. Вони цікавляться, чому наш проект «Німецько-український агрополітичний діалог» підтримує подібні ініціативи. Їхні сумніви зрозумілі, адже для німецьких

виробників українська продукція означає додаткову конкуренцію на ринку. Дійсно, німецькі виробники висловлюють свою стурбованість. Однак, з точки зору аграрної політики, переважають позитивні ефекти на загальноекономічну ситуацію в країні, так як німецький споживач отримує високоякісну доступну продукцію, що веде до підвищення загального добробуту.

Цей довідник розроблений для допомоги українським аграріям і виробникам продовольчої продукції в налагодженні торговельних зв'язків з Євросоюзом і надання необхідної інформації з експортно-імпортного регулювання в ЄС. У брошурі також описані імпортні процедури та спеціальні вимоги до аграрних товарів для кращого розуміння можливостей і особливостей експортних операцій в рамках DCFTA.

Я сподіваюся, що дане видання поліпшить розуміння існуючої ситуації на ринку, а також стане важливим інформаційним ресурсом для зміцнення торговельних відносин між Україною та Євросоюзом.

ЗМІСТ

1. Огляд ринків сільськогосподарської продукції Європейського Союзу та зовнішня торгівля.....	10
1.1. Внутрішня торгівля ЄС	10
1.2. Торгівля ЄС з третіми країнами	11
1.3. Баланси ринків основних агропродовольчих товарів ЄС.....	17
1.4. Розвиток торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та ЄС протягом 2009-2013 років	29
1.5. Огляд експорту основних агропродовольчих товарів з України до ЄС	31
2. Загальна характеристика законодавства, що регулює торгівлю агропродовольчою продукцією між Україною та ЄС в умовах ГВ ЗВТ	34
2.1. Огляд Європейського законодавства щодо харчової безпеки в контексті Угоди про Асоціацію.....	37
2.2. Українське законодавство, що регулює та регламентує експортно-імпортну діяльність.....	42
2.3. Загальні та специфічні вимоги щодо імпорту агропродовольчих товарів до Європейського Союзу	46
2.3.1. Регулювання імпорту ЄС	46
3. Особливості регулювання імпорту в ЄС: тарифні заходи та необхідні документи	54

ПЕРЕЛІК ДОДАТКІВ

Додаток 1 - РЕГЛАМЕНТ (ЄС) № 374/2014 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ від 16 квітня 2014 року щодо скорочення або скасування митних тарифів на товари, що походять з України

Додаток 2 - Тарифний графік ЄС (згідно з додатком 1 Регламенту Європейського Парламенту та Ради №374/2014 від 16.04.2014)

Додаток 2-1 - Додаток II Регламенту Європейського Парламенту та Ради №374/2014 від 16.04.2014 щодо скорочення або скасування митних тарифів на товари, що походять з України

Додаток 2-2 - Додаток III Регламенту Європейського Парламенту та Ради №374/2014 від 16.04.2014 щодо скорочення або скасування митних тарифів на товари, що походять з України

Додаток 3 - Тарифний графік ЄС

Додаток 4 - Обсяги тарифних квот, які діятимуть впродовж АПТР

Додаток 5 - Митний кодекс ЄС

Додаток 6 - УКТ ЗЕД (2014 року)

Додаток 7 - Регулювання окремих ринків ЄС (перелік нормативних актів)

Завантажити додатки Ви можете на сайті асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» за посиланням: http://ucab.ua/ua/ukab_propouue/doslidzhennya/manual_EU/

*Achieving free trade is like getting
to heaven. Everyone wants
to get there, but not too soon.*

Sir W. Churchill

Підписання Україною та Європейським Союзом Угоди про асоціацію (*Association Agreement – АА*, українською – *УА*), складовою якої є Угода про Глибоку та Всеосяжну Зону Вільної Торгівлі (*Deep and Comprehensive Free Trade Agreement – DCFTA*, українською – *ГВ ЗВТ*), для нашої країни одночасно є одним із найбільших надбань (з точки зору формування світоглядних перспектив та суспільного розвитку) і викликом (з точки зору забезпечення економічного зростання країни, пошуку внутрішніх джерел та спонукальних мотивів). До останніх ми можемо сміливо віднести необхідність всіх галузей економіки України бути готовими до підвищення рівня конкуренції за вітчизняного та європейського споживача, в якій вирішальне значення матиме не лише ціна та якість, але й ряд психологічних аспектів, таких як довіра та уподобання.

Розділ 4 Угоди про асоціацію – у котрому йдеться про встановлення ГВ ЗВТ – мав вступити у силу 1 січня 2016 року. Для підтримки українських експортерів ЄС продовжив час дії автономних торговельних преференцій до того ж самого дня¹.

Перенесення вступу в дію ГВ ЗВТ на один рік можна оцінювати по-різному, але час, який з'явився, варто використати максимально ефективно. І в процесі підготовки кожному знайдеться робота – на державу покладаються очікування щодо зближення законодавства до директив і регламентів ЄС, запровадження та контроль дотримання (адміністрування) цих норм та виховання фахівців відповідного рівня в державному секторі, виробники будуть вимушені взяти на себе відповідальність за дотримання вимог щодо безпечності продукції, дотримання виробничих та управлінських процедур, зрозуміти специфіку споживчих уподобань в ЄС, знайти відповідних контрагентів, і не лише вийти, але і закріпитись на європейському ринку.

Оскільки найбільшими проблемами для вітчизняних товаровиробників, як при функціонуванні на внутрішньому ринку з новими правилами, так і при виході на зовнішній ринок, є поінформованість та освіченість, в своїй роботі ми ставимо за мету

¹ З сайту представництва Європейського Союзу в Україні
http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm

надати якомога більше інформації про вимоги ЄС до сільськогосподарської та харчової продукції, а також полегшити доступ до якомога більшого числа джерел.

Розуміючи, що потенційні експортні можливості вітчизняних агропродовольчих компаній мають бути підкріплені знаннями законодавства ЄС та вміннями їх застосовувати, ми свідомо об'єднали опис нормативно – правових документів із поясненням процедур (для покращення розуміння алгоритму діяльності та власне механіки процесів), а також спробували окреслити ті перешкоди, які можуть трапитись на шляху української агропродовольчої продукції до європейського ринку.

В даній роботі наведено інформацію щодо фактичних обсягів торгівлі всередині Європейського Союзу, проаналізовано основні товаропотоки та виокремлено місце України на загальноєвропейському ринку агропродовольчої продукції. Також наведено роз'яснення щодо основних інструментів, які використовує ЄС при регулюванні спільного ринку та доступу до нього (тарифи та тарифні, нетарифні, санітарно-фітосанітарні, адміністративні, інші заходи), окремі специфічні умови та умовності, на які варто звертати увагу при експорті, а також спонукати компанії до переходу на новий рівень розуміння власної значущості для вітчизняного та глобального ринку продовольства.

Інтеграція в світові економічні об'єднання завжди тягне за собою зміни у зовнішньоторговельній політиці держави. Так, після набуття Україною членства в Світовій організації торгівлі (2008 рік) завдяки виконанню вимог щодо лібералізації доступу до ринку, незважаючи на побоювання окремих експертів, сільськогосподарська торгівля показала значне зростання (експорт зріс до 17,9 млрд. доларів США в 2013 році проти 11 млрд. доларів США у 2008-му).

Як і тоді, вектор подальшої міжнародної інтеграції критикується певними експертами, проте в контексті послаблення торгівельних бар'єрів основний крок був зроблений ще саме 2008 року. Тож, явно негативні сценарії розвитку подій в ході реалізації Угоди про Асоціацію є малоймовірними, натомість слід докласти максимум зусиль для реалізації поставлених цілей для повноцінної інтеграції України в європейську спільноту.

1. ОГЛЯД РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ

1.1. Внутрішня торгівля ЄС

В матеріалі можуть бути певні статистичні розбіжності із офіційними публікаціями Європейського Союзу, що пов'язано із відмінністю методологій розрахунків. Українські читачі звикли сприймати за продукцію агропромислового комплексу (АПК) 1-24 групи УКТ ЗЕД, а європейські виключають з суми цих категорій рибу та рибні продукти та виділяють їх в окрему групу.²

Європейський Союз сам по собі є значним за обсягами ринком споживання, оскільки налічує понад 508 млн. мешканців. Відносячись до групи розвинених країн, він також відзначається платоспроможним попитом — показник середнього доходу споживача знаходиться тут на рівні 2250 євро на місяць (всередині ЄС він відрізняється залежно від країни). При цьому найбільшу частину власних доходів на харчування витрачають у Франції та Італії (33,1 та 24,7% відповідно).³ Для порівняння, частка харчування у витратах середньостатистичної української сім'ї складає 50,1%⁴ (1945,14 грн або ж 176,2 євро).⁵

Тому, для країн Європейського Союзу внутрішній ринок відіграє надзвичайно важливе значення. В той же час, країни, які є нетто-експортерами аграрної продукції, як правило, здійснюють поставки на ринки як інших країн ЄС, так і в інші країни світу. Виключенням із цього правила є Іспанія, що орієнтована переважно на внутрішній та загальноєвропейський ринок.

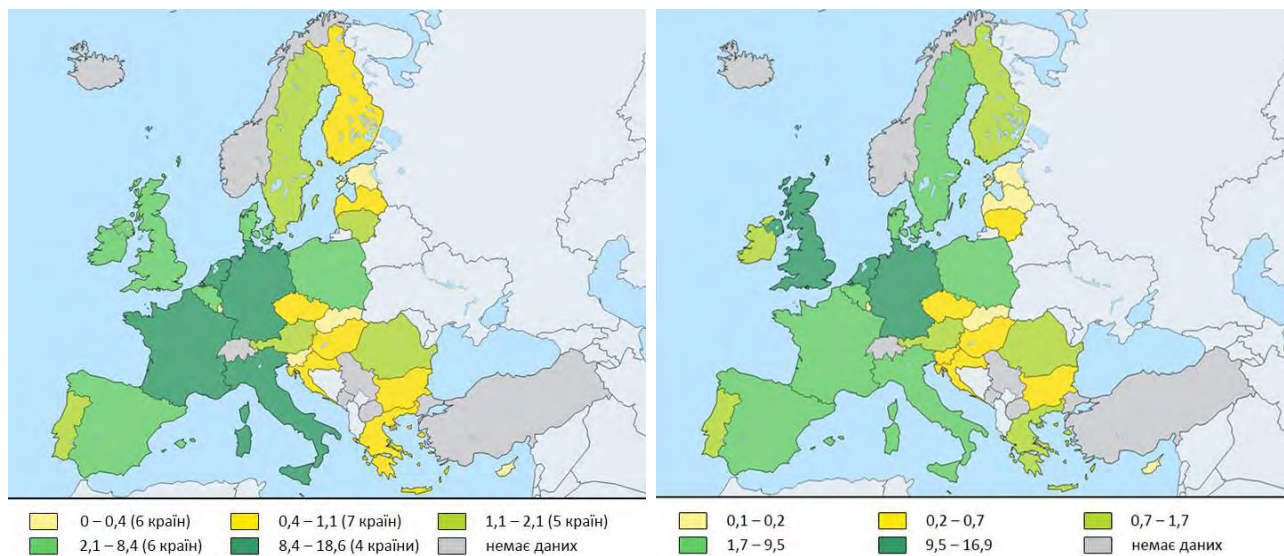
² Інформацію щодо обсягів зовнішньої торгівлі в країнах ЄС Ви можете знайти в системі EuroStat за посиланням http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/international_trade/data/main_tables

³ Для порівняння, середньостатистична українська сім'я витрачає на продукти харчування близько 64,2% своїх доходів

⁴ Структура сукупних витрат домогосподарств — <http://www.ukrstat.gov.ua/>

⁵ Офіційний курс НБУ станом на 01.01.2014 року — 1104.1530 грн. за 100 євро

Рис. 1. Зовнішня торгівля продовольчими товарами ЄС (а – експорт, б – імпорт), млн Є⁶

а) – експорт з ЄС продовольчих товарів

б) – імпорт до ЄС продовольчих товарів

Основними ж країнами, що активно експортують до інших країн ЄС, є Німеччина, Польща, Іспанія, Італія та Нідерланди. І якщо західноєвропейські країни вже понад півстоліття виглядають досить монолітною інтегрованою структурою, в тому числі економічно, то приклад Польщі, яка є членом ЄС лише 10 років, вказує на те, що ця країна знайшла своє місце на ринку агропродовольчої продукції Європи. Країни-імпортери агропродовольчих товарів в ЄС можна розділити на дві групи. Перша – країни, що налічують велику кількість мешканців, що потребують відповідної пропозиції, або ж привертають увагу потенційних продавців. Друга група складається з країн, які не відзначаються значними обсягами виробленої продукції через природно-кліматичні умови, географічне розташування або ж економічні умови. До першої можна сміливо віднести Німеччину, Францію, Великобританію, Італію, Іспанію. До другої – відповідно країни Прибалтики (Латвія, Литва, Естонія) та нових членів ЄС (Болгарія, Румунія, Хорватія).

1.2. Торгівля ЄС з третіми країнами

Треті країни – термін, що використовується Європейською комісією для визначення будь-якої країни світу, що не є членом ЄС – 28, або ЄЕЗ-ЄАВТ (Європейська

⁶<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/mapToolClosed.do?tab=map&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00063&toolbox=types>

економічна зона — Європейська асоціація вільної торгівлі — Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія)⁷.

У 2013 році експорт агропродовольчої продукції з країн Європейського Союзу досягнув позначки 120 млрд €, що дозволило зайняти за цим показником перше місце в світі (табл. 1). Основним напрямком збільшення експортних поставок стали країни Близького Сходу та північної Африки (в першу чергу, Саудівська Аравія та Алжир). Залишаючись провідним експортером товарів з високою доданою вартістю (готової продукції, яка займає 2/3 всього експорту), ЄС одночасно збільшив, порівняно із 2012 роком, обсяги експорту зернових (пшениці на суму 1,7 млрд € та ячменю – майже на 675 млн €).

Таблиця 1: Географічна структура зовнішньої торгівлі ЄС з іншими країнами світу, групи 1-24 УКТ ЗЕД, 2013 рік

Експорт	Млрд €	%	Імпорт	Млрд €	%
США	15,4	13	Бразилія	13,3	13
Росія	11,9	10	США	9,8	10
Китай	7,3	6	Аргентина	5,4	5
Швейцарія	7,1	6	Китай	4,6	5
Японія	5,1	4	Індонезія	4,4	4
Гонконг	4,7	4	Швейцарія	4,4	4
Норвегія	4,0	3	Туреччина	3,8	4
Саудівська Аравія	3,9	3	Україна	3,8	4
Алжир	3,2	3	Індія	2,8	3
Решта	57,6	48	Решта	47,7	48
Всього	120,1	100	Всього	102,0	100

Джерело: ЄвроСтат

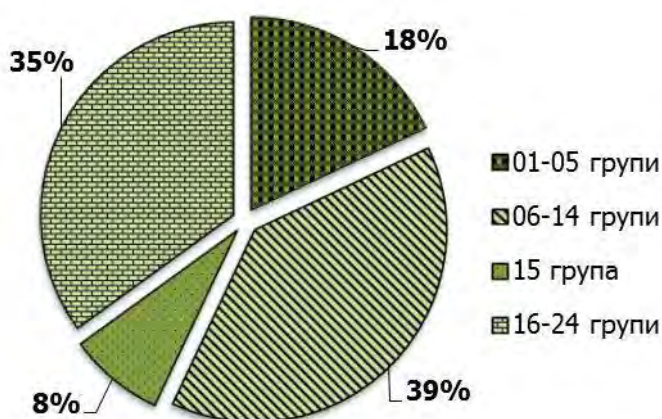
Одночасно Європейський Союз залишається також і найбільшим світовим імпортером, хоча обсяги імпорту і залишились на рівні 102 млрд €, порівняно із попереднім 2012 роком. В цілому це пояснюється загальними світовими тенденціями, недостатніми темпами відновлення попиту, а також зменшенням цін на окремі товари (кава, бавовна, тощо).

⁷ З повним переліком третіх країн та текстами двосторонніх документів, що визначають умови співпраці можна на сторінці https://webgate.ec.europa.eu/sanco/traces/output/non_eu_listsPerCountry_en.htm

Якщо говорити про середньострокові тенденції, то протягом останніх п'яти років імпорт агропродовольчої продукції Європейським Союзом збільшився на 29,4% до 102,1 млрд € у 2013 році. Серед товарів 1-24 групи УКТ ЗЕД спад обсягів імпорту показали лише дві групи: живі тварини (01 група) – на 28,8% до 205 млн €, а також какао та продукти з нього (18 група) – на 0,5% до 4,6 млрд євро. Найбільшого зростання обсягів імпорту зазнали такі групи: продукція борошномельно-круп'яної промисловості, солод, крохмалі, інулін, пшенична клейковина – на 75,6% до 167,2 млн €, зернові культури – на 73,8% до 2 млрд €, рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів, інші продукти рослинного походження (класифікація товарів згідно УКТ ЗЕД наведена в Додатку 6) – на 69,8% до 85,3 млн €, цукор і кондитерські вироби з цукру – на 68,5% до 1,2 млрд €, жири та олії тваринного або рослинного походження, продукти їх розщеплення, готові харчові жири, воски тваринного або рослинного походження – на 56,1% до 3,2 млрд €.

Проте групова структура імпорту за вказаний період не зазнала суттєвих змін. Відсотковий розподіл коливався в 2-% межах за останні п'ять років. Частки імпорту груп продовольства до ЄС зазначені на рис. 2.

Рис. 2. Частки імпорту груп продовольства в ЄС

При більш глибокому аналізі було виявлено, що за останні п'ять років найбільшого зростання імпорту до Європейського Союзу зазнали такі групи товарів: вермут або інше виноградне вино – у 281,5 разів, кити, дельфіни, морські свині (ссавці ряду Cetacea), ламантини та дюгони (ссавці ряду Sirenia), тюлені, морські леви та моржі (ссавці підряду Pinnipedia) – у 113,6 разів, молочні пасти – у 39,3 рази, інші олії з кукурудзи та її фракції – у 35,4 рази, листя коки – у 30,2 рази, клейковина пшенична чи суха – у 19,5 разів, солод необсмажений – у 13,7 разів, буряковий цукор – у 13

разів. На жаль, Україна не долучилася до експорту цих товарів до Європейського Союзу.

За останні п'ять років вартість імпорту молочної продукції (позиції 401-406 УКТ ЗЕД) на ринки ЄС зросла майже на 14%. У 2013 році Європейський Союз імпортував молочної продукції на загальну суму 867,1 млн дол. США. Найбільшу частку в імпорті займають сири. Протягом останніх п'яти років сукупна вартість імпорту сирів до ЄС залишалась практично незмінною, проте щодо деяких позицій спостерігалось стрімке зростання, а щодо інших – навпаки спад. Вартість сирів тертих, або порошкових в 2013 році була у 6 разів вища, порівняно з аналогічними показниками 2009 року. Вартість імпорту свіжого сиру, сиру з молочної сироватки і кисломолочного сиру за цей період підвищилась в 2,6 разів. Лідером за зростанням імпорту до ЄС серед молочної продукції стали молочні пасти, вартість імпорту яких за останні п'ять років підвищилась в 52 рази. Спостерігалось також підвищення імпорту таких продуктів як молоко незгущене, молоко сухе знежирене та молочна сироватка.

Вартість імпорту м'яса та продукції тваринного походження (позиції 201-210 УКТ ЗЕД) до Європейського Союзу за підсумками 2013 року склала 3,88 млрд дол. США, а це на 17% менше аналогічних показників п'ять років тому. Отже, за цей період імпорт м'яса скоротився. Хоча деякі позиції все ж демонстрували зростання вартості імпорту, воно було досить незначним і відбулося переважно за рахунок росту цін, а не обсягів. Найбільшу частку в структурі імпорту м'яса займає м'ясо ВРХ обвалене – 36%, а також баранина і козлятина – 32%.

Україна знаходиться більшою або меншою мірою в активних торговельних стосунках із усіма країнами-членами Європейського Союзу. Агропродовольча продукція разом із рибною продукцією займає в структурі експорту ЄС до України 9,5 відсотків, що в грошовому виразі складає 2,2 млрд Є.

Основними статтями імпорту з ЄС з-поміж агропродовольчих товарів є продукція тваринництва та готові харчові продукти. З тваринницької продукції це, в першу чергу, м'ясо (свинина, м'ясо птиці, сало) яке постачається до України переважно з Німеччини (40%), Польщі (26%), Угорщини (8%) та Бельгії (7%). Риба та рибна продукція є товаром, який традиційно імпортується в Україну в значних обсягах, оскільки внутрішнє виробництво знаходиться на низькому рівні, особливо порівнюючи з традиційними риболовними країнами (в першу чергу з Норвегією, чия частка в імпорті складає 71%, та Великобританією (11%). З-поміж молочних

продуктів найбільшу частку в імпорті займають сири, вершкове масло та молоко згущене, а основними країнами-постачальниками є Польща (27%), Франція (17%) та Німеччина (15%). Серед готової продукції, що імпортується в Україну, найбільшу частку складають кава та чай, які потрапляють на український ринок з таких країн-членів ЄС, як Німеччина (33%) та Болгарія (23%). В цілому найбільшими експортерами агропродовольчої продукції до України є Німеччина, Польща, Франція, Норвегія, Болгарія та Нідерланди, частка яких в загальному імпорті складає близько 50 відсотків.

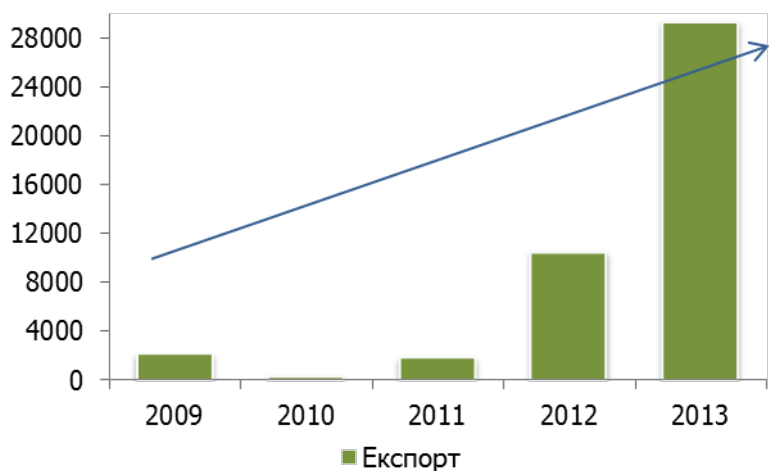
Порівнюючи загальні обсяги виробництва продукції рослинного і тваринного походження, готової харчової продукції із обсягом встановлених квот, можна виокремити наступні назви товарних категорій, експорт яких може суттєво зрости:

- Незаповнені квоти з імпорту цукрових сиропів, обробленого крохмалю, грибів, обробленої продукції із зернових, етанолу, сигар та цигарок, цукру⁸;
- Можливість експорту до ЄС м'яса свиней та ВРХ після отримання відповідного дозволу. Наразі Україна вже проводить активну роботу в цьому напрямку, проте сама процедура може тривати досить довго. За цей час українські підприємства мають максимально підвищити якість та конкурентоздатність своєї продукції, щоб мати змогу в майбутньому реалізувати її на європейський ринок.
- Збільшення експорту по товарних позиціях, що досі були експортовані в незначних кількостях (до 10% квоти): овес, інший цукор, крохмаль, оброблена продукція з цукру, часник, кукурудзяні висівки, відходи та залишки, тощо.

Як було зазначено раніше, найпомітніше за останні декілька років зростав експорт макухи (рис. 3). Оскільки протягом п'яти аналізованих років зберігається позитивна тенденція до зростання обсягів експорту макухи, можна стверджувати, що попит на дану продукцію на європейському ринку зберігатиметься.

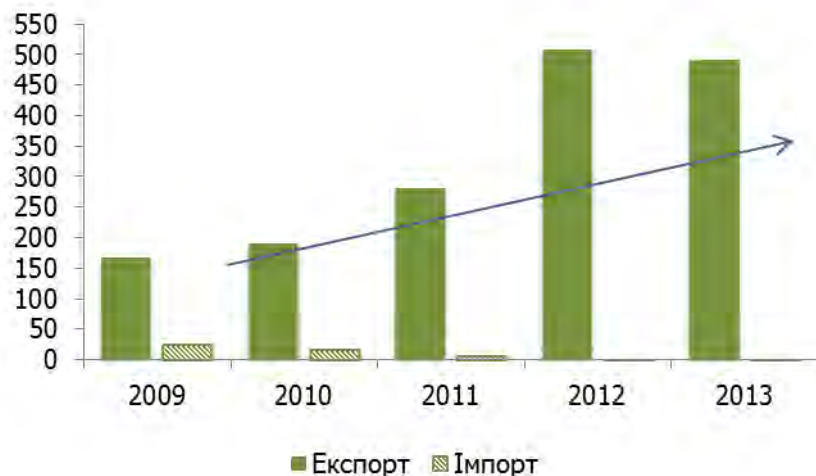
⁸ Використання тарифних квот на імпорт сільськогосподарської продукції протягом першого періоду автономних торговельних преференцій (23.04-31.12.2014) можна побачити у Додатку III.

Рис. 3 – Експорт макухи до ЄС, млн дол. США

Активно користується попитом на європейському ринку українське сорго (рис. 4). Загалом виробництво даної рослини в Європі щорічно зменшується. Так, за даними EuroStat, в 2013 році обсяг скоротився майже на 5%. До того ж, сорго активно використовується як джерело альтернативної енергії, використання якої щорічно зростає. Саме тому, можна стверджувати, що українське сорго буде затребуваним на європейських ринках.

Рис. 4 – Експорт сорго до ЄС, тис. дол. США

У цілому обсяги виробництва з-поміж продукції рослинництва, тваринництва та готової харчової продукції помітно скорочуються в наступних країнах: Італія, Іспанія, Латвія та Греція.

1.3. Баланси ринків основних агропродовольчих товарів ЄС

Характеризуючи ринок агропродовольчої та харчової продукції ЄС, зауважимо, що його ємність, за даними EuroStat⁹ за 2013 рік, складає 1,048 трлн. €¹⁰, причому 67% у споживанні перебирають на себе всього чотири країни – Німеччина (20,3%), Велика Британія (18,2%), Франція (16,3%) та Італія (11,2%). При цьому в рейтингу витрат домогосподарств на харчування середньозважений показник по ЄС складає 18250 € на рік. Найбільше за рік на їжу витрачають мешканці Люксембургу (33870 €), Данії (28810 €), Швеції (26500 €) та Великої Британії (26200 €). Найменше – мешканці Румунії (4240 €) та Болгарії (3170 €), що в 4-5 разів менше середнього показника по ЄС. Зауважимо, що лише в 11 з 28 країн показники споживання агропродовольчої продукції вищі середніх. Іншою показовою характеристикою є частка витрат на харчування в структурі сукупних витрат громадян (як зазначалося нами вище).

Зупинимось окремо на ключових товарних ринках ЄС, що можуть бути цікавими для України. В Європейському Союзі щорічно виробляється близько 44 млн т м'яса (табл. 2). В розрахунку на одного жителя, споживання м'яса в ЄС знаходиться на досить високому рівні і складає близько 86 кг на рік.

Таблиця 2: Загальний баланс м'яса ЄС, тис. т (забійна вага)

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п) ¹¹
Виробництво	44 135	44 640	44 030	43 744	44 040
Експорт	3420	4023	3934	3883	3709
Імпорт	1386	1358	1327	1312	1306
Фонд споживання	42 101	41 975	41 423	41 173	41 637
Самозабезпечення,%	104,8	106,3	106,3	106,2	105,8

Джерело: ЄвроСтат

Найбільшу частку у структурі виробництва м'яса в ЄС, за даними 2013 року, займає свинина (51%), на другому місці знаходиться м'ясо птиці (29%), а яловичина та телятина займають 17% (рис.5). Проте останніми роками спостерігається тенденція до зростання виробництва м'яса птиці та зменшення виробництва яловичини.

⁹ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=namq_fcs_k&lang=en

¹⁰ [http://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/publications_documents/Data_Trends_\(interactive\).pdf](http://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/publications_documents/Data_Trends_(interactive).pdf),
http://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/publications_documents/FoodDrinkEurope_Annual_Report_2013.pdf

¹¹ Тут і далі наведено прогнозні дані Європейської Комісії

Рис. 5 — Структура виробництва м'яса в ЄС, 2013 р.

Європейський Союз займає друге місце в світі з виробництва свинини і є її нетто-експортером (табл. 3). У 2013 році в ЄС було вироблено 22,4 млн т свинини, з яких близько 10% було відправлено на експорт. Самозабезпечення свининою в ЄС було на рівні 111%. Імпорт свинини з третіх країн на європейські ринки є досить низьким і носить «символічний» характер. Це означає, що певна кількість імпорту стає можливою в силу міжнародних договорів (зобов'язання СОТ та преференційні торговельні угоди) або обумовлена специфічними уподобаннями споживачів. В 2013 році ЄС імпортував 16 тис. т свинини, половина якої надійшла зі Швейцарії, 16% з Чилі, 9% з Сербії, а також невелика кількість свинини була імпортована з Норвегії та Таїланду.

Таблиця 3: Загальний баланс свинини в ЄС, тис. т (забійна вага)

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	22 753	23 055	22 554	22 415	22 464
Експорт	1882	2213	2190	2233	2084
Імпорт	29	18	19	16	15
Фонд споживання	20 900	20 860	20 383	20 198	20 395
Самозабезпечення, %	108,9	110,5	110,7	111,0	110,1

Джерело: ЄвроСтат

Виробництво яловичини й телятини в Європейському Союзі в 2013 році було на рівні 7,5 млн т (табл. 4). Самозабезпечення даним видом м'яса склало 99,6%, тобто ЄС не зміг

повністю забезпечити власну потребу у м'ясі ВРХ та імпортував 304 тис. т. Найбільше яловичини та живої ВРХ було ввезено з Бразилії – 44%, Уругваю – 15,4% та Аргентини – 14,3%. Також певна кількість яловичини імпортувалась з Австралії, США, Нової Зеландії та інших країн.

Таблиця 4: Загальний баланс яловичини та телятини в ЄС, тис. т (забійна вага)

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	8 232	8 215	7 882	7 531	7 624
Експорт	357	474	369	270	271
Імпорт	321	286	275	304	301
Фонд споживання	8 196	8 027	7 788	7 565	7 654
Самозабезпечення,%	100,4	102,3	101,2	99,6	99,6

Джерело: ЄвроСтат

Європейський Союз є одним із провідних світових виробників м'яса птиці і нетто-експортером цієї продукції. Виробництво м'яса птиці в ЄС за результатами 2013 року склало 12,8 млн т (табл. 5). Виробництво даного виду м'яса останніми роками демонструє сталу тенденцію до зростання. Проте обсяги імпорту м'яса птиці теж є доволі значними і в минулому році були на рівні 793 тис. т. Найбільшим постачальником м'яса птиці була Бразилія, з часткою 63,2%, та Таїланд – 28,1%. Невелика кількість м'яса птиці ввозилась з таких країн, як Чилі, Китай, Аргентина, Швейцарія, Ізраїль та Україна. Нагадаємо, що Україна отримала дозвіл на експорт продуктів птахівництва до ЄС в липні 2013 року та згідно режиму автономних торговельних преференцій отримала квоту на поставку курятини розміром в 36 тис. тонн на рік.

Таблиця 5: Загальний баланс м'яса птиці в ЄС, тис. т (забійна вага)

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	12 191	12 391	12 647	12 841	12 984
Експорт	1159	1299	1323	1310	1277
Імпорт	797	832	842	793	796
Фонд споживання	11 829	11 924	12 166	12 324	12 503
Самозабезпечення,%	103,1	103,9	104,0	104,2	103,8

Джерело: ЄвроСтат

Європейський Союз в 2013 році виробив 958 тис. т баранини та козлятини, тоді як фонд споживання був на рівні 1,09 млн т (табл. 6). Таким чином, ЄС не покриває повністю внутрішньої потреби у даному виді м'яса й імпортує кожного року близько 200 тис. т. Найбільшим постачальником баранини та козлятини на європейський ринок є Нова Зеландія, яка займає частку 84,4% в загальному імпорті. Імпорт з Австралії склав 9,3%, а решта м'яса надійшла з таких країн, як Македонія, Уругвай, Чилі, Аргентина та ін.

Таблиця 6: Загальний баланс баранини та козлятини, тис. т (забійна вага)

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	959	978	947	958	968
Експорт	22	37	52	70	77
Імпорт	240	222	190	200	195
Фонд споживання	1 177	1 163	1 085	1 088	1 086
Самозабезпечення,%	81,5	84,1	87,3	88,1	89,1

Джерело: ЄвроСтат

Європейський Союз посідає друге місце в світі по виробництву яєць і є нетто-експортером яєць і яєчної продукції (табл. 7). Протягом 2013 р. виробництво яєць в ЄС склало 7,3 млн т. Імпорт яєць і яєчних продуктів до ЄС є досить незначним. Найбільшими постачальниками були США (33,5%), Аргентина (28%) та Індія (19%). Крім цього, невеликі партії надходили з Норвегії, Швейцарії та Ізраїлю.

Таблиця 7: Загальний баланс яєць, тис. т

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	7 297	7 303	7 265	7 333	7 436
Експорт	182	217	186	215	217
Імпорт	33	20	37	20	12
Інкубаційні яйця	880	874	987	812	840
Фонд споживання	6 268	6 231	6 129	6 326	6 392
Самозабезпечення,%	102,1	102,8	102,1	102,7	102,8

Джерело: ЄвроСтат

В Європейському Союзі щорічно виробляється близько 150 млн т молока, з якого 141 млн т надходить на молокопереробні підприємства. Обсяг виробництва молока в ЄС регулюється квотами, які діють до 2015 року.

Рис. 6 – Структура виробництва молочної продукції в ЄС, 2013 р.

Споживання молочних продуктів в ЄС знаходиться на досить високому рівні, що пояснюється як культурою споживання, так і хорошим рівнем доходів населення. Жителі ЄС, в середньому на рік споживають понад 66 кг молока, 17 кг сиру та 4 кг масла. ЄС забезпечує себе молоком на 112%.

В 2013 році в ЄС було виготовлено 46,5 млн т свіжих молочних продуктів, таких як питне молоко, вершки, підкислене молоко, маслянка та напої на молочної основі (табл. 8). Імпорт даної продукції був на досить низькому рівні, що пояснюється тим, що європейські споживачі при виборі молочних продуктів короткого терміну придатності віддають перевагу саме продуктам вітчизняного виробництва, адже логістика дозволяє забезпечити їх максимальну свіжість.

Таблиця 8: Загальний баланс свіжих молочних продуктів у ЄС, тис. т

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	46 992	46 800	46 713	46 495	46 647
Експорт	328	399	532	578	647
Імпорт	37	44	42	28	28
Фонд споживання	46 701	46 445	46 223	45 945	46 028
Самозабезпечення,%	100,6	100,8	101,1	101,2	101,3

Джерело: ЄвроСтат

Європейський Союз є найбільшим виробником сирів у світі. За підсумками 2013 року в ЄС було виготовлено 9,7 млн т сирів, близько 8% з яких було експортовано (табл. 9). Проте певна кількість сиру також імпортується на європейські ринки з Швейцарії (68%) та Нової Зеландії (16%), а також з таких країн як Австралія, Норвегія, США, Канада, Ісландія та ін.

Таблиця 9: Загальний баланс сирів у ЄС, тис. т

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	9 341	9 395	9 612	9 703	9 865
Експорт	667	673	768	787	807
Імпорт	84	75	78	75	79
Фонд споживання	8 758	8 797	8 922	8 991	9 137
Самозабезпечення, %	106,7	106,8	107,7	107,9	108,0

Джерело: ЄвроСтат

Виробництво сухого знежиреного молока в Європейському Союзі в 2013 році склало 1,1 млн т, з яких 37% було реалізовано на зовнішні ринки (табл. 10). Імпорт склав лише 5 тис. т, переважна більшість якого була ввезена з Норвегії. Невеликі партії сухого знежиреного молока імпортувались також з США, Ісландії та Сирії.

Таблиця 10: Загальний баланс сухого знежиреного молока в ЄС, тис. т

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (п)
Виробництво	965	1 096	1 109	1 092	1 204
Експорт	376	516	520	407	516
Імпорт	4	0	2	5	4
Фонд споживання	687	688	686	690	692
Самозабезпечення, %	140,5	159,3	161,7	158,3	174,0

Джерело: ЄвроСтат

Масло в Європейському Союзі виробляється переважно для внутрішнього споживання. В 2013 році його виробництво склало 2,2 млн т. Обсяги імпорту були на рівні 23 тис. т (табл. 11). Найбільше масла імпортувалось до ЄС з Нової Зеландії. Невеликі обсяги надходили також з США, Швейцарії, Австралії, Ісландії, Канади та Сербії.

Таблиця 11: Загальний баланс масла в ЄС, тис. т

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 (п)
Виробництво	2 087	2 133	2 196	2 182	2 236
Експорт	157	124	124	116	127
Імпорт	34	34	29	23	40
Фонд споживання	2 049	2 014	2 080	2 089	2 149
Самозабезпечення,%	101,9	105,9	105,6	104,5	104,0

Джерело: ЄвроСтат

Якщо більшістю товарів тваринницького походження Європейський Союз майже повністю себе забезпечує, то у випадку з рослинницькою продукцією ситуація варіюється залежно від конкретного виду продукту. Так, якщо ЄС може себе забезпечити зерном, то у випадку з олійними культурами присутній значний імпорт. Детальніше баланси попиту та пропозиції рослинницької продукції будуть розглянуті нижче.

Таблиця 12: Загальний баланс зернових в ЄС, млн т

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	139,7	149,1	143,8	159,1	163,3
Імпорт (з третіх країн)	8,8	7,2	11,6	15,6	9,5
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	187,0	182,6	182,2	193,7	195,2
Внутрішнє споживання	151,4	146,3	153,4	157,8	156,8
Споживання населенням	9,5	9,5	9,6	9,7	9,7
Насіння	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5
Промислове використання	19,9	19,4	20,0	20,4	20,7
Корми	116,4	111,6	118,0	121,9	120,6
Втрати	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Експорт	9,3	9,5	9,9	13,5	9,7
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	160,7	155,8	163,2	171,3	166,5

Джерело: ЄвроСтат

Європейський Союз є світовим лідером з виробництва пшениці. Також даний ринок характеризується значним рівнем перехідних запасів (табл. 13).

Таблиця 13: Загальний баланс пшениці в ЄС, млн т

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	13,8	136,8	132,2	142,8	144,8
Імпорт (з третіх країн)	4,5	7,1	5,3	3,5	5,2
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	156,0	154,6	148,2	155,1	158,5
Внутрішнє споживання					
Споживання населенням	55,6	55,9	56,0	55,8	55,8
Насіння	5,3	5,2	5,2	5,2	5,1
Промислове використання	10,2	10,7	10,4	10,6	10,7
Корми	51,1	55,4	45,2	43,9	49,7
Втрати	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95
Загалом внутрішнє споживання	123,2	128,1	117,7	116,5	122,2
Експорт	22,2	15,7	21,7	30,1	23,0
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	145,3	143,8	139,4	137,7	145,2

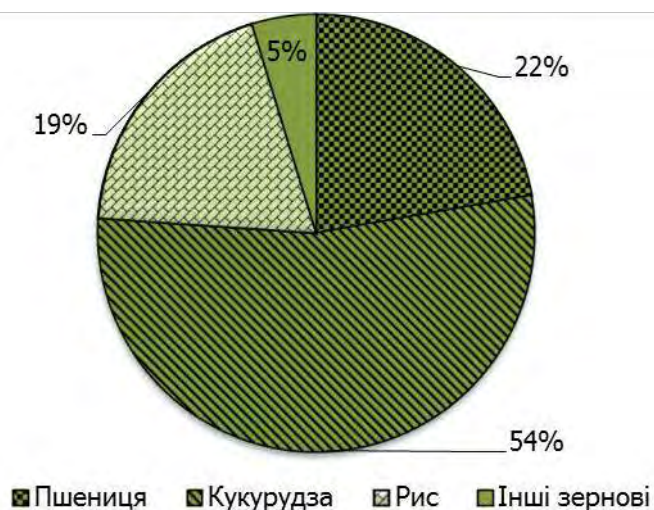
Джерело: ЄвроСтат

Найбільшими постачальниками пшениці до Європейського Союзу виступили Канада – 38,0% та США – 26,7%. Україна знаходиться на восьмому місці в рейтингу постачальників, займаючи частку лише в 2,0% (86,9 тис. тонн на загальну суму в 21,1 млн євро).

Із загального обсягу імпорту пшениці Європейським Союзом близько 37,8% у 2013 році прийшло на тверду пшеницю, а лідерські позиції з постачання традиційно закріпилися за Канадою (56,7%), Сполученими Штатами (21,1%) та Австралією (17,4%).

Інші зернові культури через значний розвиток тваринництва активно використовуються на корми (використання на корми у 2013/2014 маркетинговому році склало 62,9% від загального внутрішнього споживання). Також на ринку присутній імпорт, причому це переважно імпорт кукурудзи та рису (рис. 7).

Рис. 7 – Структура імпорту зернових культур в ЄС, 2013 р.

Ринок кукурудзи в ЄС є імпортозалежним. Частка імпорту у внутрішньому споживанні у 2013/14 маркетинговому році склала близько 19,9%. Проте вже у 2014/15 МР цей показник може зменшитися вдвічі завдяки 10-відсотковому збільшенню виробництва кукурудзи та зменшенню споживання на 0,7% через скорочення витрат культури на корм.

Таблиця 14: Загальний баланс кукурудзи в ЄС, млн т

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	57,2	68,6	58,0	65,2	71,8
Імпорт (з третіх країн)	7,6	6,3	11,0	15,0	8,0
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	79,5	88,4	85,9	93,0	94,5
Внутрішнє споживання					
Споживання населенням	4,8	4,8	4,8	4,9	5,0
Насіння	0,45	0,48	0,48	0,48	0,48
Промислове використання	8,6	8,1	8,3	8,6	8,9
Корми	50,2	54,0	57,0	60,6	59,8
Втрати	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Загалом ВС	64,6	68,0	71,2	75,2	74,7
Експорт	1,4	3,5	1,8	3,1	2,0
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	66,0	71,5	73,0	78,3	76,7

Джерело: ЄвроСтат

Якщо для ринку зернових характерною є збалансованість (обсяги експорту та імпорту суттєво не відрізняються), то ринок олійних, навпаки, значною мірою залежить від імпорту (частка імпорту за період 2010-2014 рр. в загальній пропозиції протягом

останніх років збільшилась з 33 до 36%). При цьому виробництво характеризується стабільністю, знаходячись протягом останніх 5 років в межах 30 млн тонн (табл. 15).

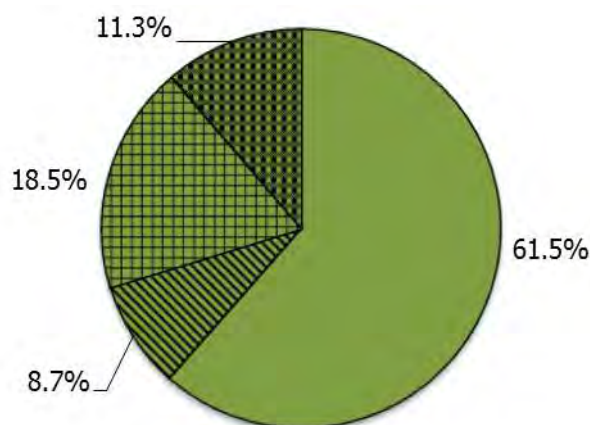
Таблиця 15: Загальний баланс олійних в ЄС, млн т

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	28,8	29,0	27,3	31,0	32,3
Імпорт (з третіх країн)	16,1	16,0	16,0	17,0	15,8
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	48,4	48,4	47,0	50,5	51,4
Споживання	44,1	43,8	44,0	46,1	47,3
Експорт	0,8	0,9	0,6	1,0	0,9
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	44,9	44,7	44,6	47,2	48,3

Джерело: ЄвроСтат

Імпорт олійних протягом 2013/2014 маркетингового року склав 36,9% від загального обсягу споживання в ЄС. В загальній структурі імпорту левову частку займають соєві боби – 61,5%, ріпак – 18,5% та арахіс – 8,7% (рис. 8). Також на ринок Європейського Союзу постачаються такі олійні культури, як насіння соняшнику (3,4% від загальної структури імпорту олійних) та льон (2,9%).

Рис. 8 – Структура імпорту олійних культур в ЄС, 2013 р.

■ Соєві боби ■ Арахіс ■ Ріпак ■ Інші олійні культури

Найбільш збалансованим з точки зору обсягів виробництва та споживання є ринок соняшнику (лише в 2011/12 році відбулось незначне перевищення обсягів виробництва над обсягами споживання). При цьому обсяги зовнішньої торгівлі навіть не перевищували обсягів щорічних перехідних запасів (табл. 16)

Таблиця 16: Загальний баланс соняшнику в ЄС, млн т

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	6,9	8,5	7,1	9,1	8,6
Імпорт (з третіх країн)	0,4	0,3	0,2	0,3	0,3
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	8,0	9,5	8,3	10,1	9,9
Споживання	6,8	7,9	7,2	8,4	8,4
Експорт	0,5	0,7	0,4	0,7	0,6
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	7,3	8,6	7,6	9,1	9,0

Джерело: ЄвроСтат

Суттєво відмінною є ситуація на ринку сої в ЄС, оскільки він є надзвичайно залежним від імпорту (при тому що Європейський Союз до останнього часу не дозволяв імпорт генетично модифікованих рослин на власну територію). Обсяги ж внутрішнього виробництва становлять лише в середньому 10% від ринкової потреби. Основними експортерами сої на ринок ЄС є Бразилія (38,7%) з вартісним вираженням у 2,2 млрд євро, США (24,7%) – 1,4 млрд євро, Парагвай (15,3%) – 856,4 млн євро, Канада (9,3%) – 519,4 млн євро та Україна (5,7%) – 319,8 млн євро (табл. 17).

Таблиця 17: Загальний баланс сої в ЄС, млн т

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	1,2	1,2	0,9	1,1	1,3
Імпорт (з третіх країн)	13,1	11,9	12,4	13,2	12,5
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	15,6	14,5	14,6	15,1	14,9
Споживання	14,2	13,1	13,7	14,1	13,7
Експорт	0,08	0,06	0,1	0,05	0,07
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	14,3	13,2	13,8	14,1	13,8

Джерело: ЄвроСтат

Ріпак в Європейському Союзі вже став традиційною культурою, в першу чергу через використання даного виду сільськогосподарської продукції в якості альтернативного джерела енергії. Обсяги виробництва в ЄС щорічно складають близько 20 млн тонн, а імпорт складає 2,6-3,8 млн тонн. Основними постачальниками виступають Австралія (53,2%) та Україна (40,3%) (табл. 18).

Таблиця 18: Загальний баланс ріпаку в ЄС, млн т

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	20,6	19,2	19,2	20,9	22,4
Імпорт (з третіх країн)	2,6	3,8	3,4	3,5	3,0
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	24,8	24,4	24,1	25,3	26,7
Споживання	23,2	22,8	23,1	23,7	25,2
Експорт	0,2	0,1	0,09	0,3	0,3
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	23,4	22,9	23,2	24,0	25,4

Джерело: ЄвроСтат

Ринок шротів також характеризується значним рівнем імпортозалежності, однак ємність ринку залишається стабільною (табл. 19). Це свідчить про сформованість та налагодженість як виробництва, так і постачання з третіх країн. Імпорт становить 45-50% від загальної пропозиції та надходить переважно з Бразилії (32,5% від загального імпорту), Аргентини (29,5%), США (10,4%), Росії (4,1%) та України (4,0%).

Таблиця 19: Загальний баланс шротів в ЄС, млн т

Шрот	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	26,0	25,6	25,9	27,0	27,6
Імпорт (з третіх країн)	24,3	24,9	21,1	22,0	22,7
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	50,8	51,0	47,6	49,7	50,9
Споживання	49,4	49,2	45,9	48,1	49,3
Експорт	0,9	1,2	1,1	0,9	1,0
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	50,3	50,4	47,0	49,0	50,3

Джерело: ЄвроСтат

Ринок соняшникової олії ЄС складно назвати розвиненим або надзвичайно ємним. Це пояснюється присутністю інших видів олії, яким через традиційні уподобання споживачі надають перевагу у щоденному харчуванні. Навіть за таких умов обсяг імпорту наближається до 1 млн тонн (табл. 20), що складає близько 25-30 відсотків у споживанні. Країнами – постачальниками даного виду продукції на європейський ринок є Україна (49,3% від загального імпорту) та Російська Федерація (26,6%).

Таблиця 20: Загальний баланс соняшникової олії в ЄС, млн т

Олія соняшникова	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15 (п)
Виробництво	2,5	2,9	2,6	3,1	3,1
Імпорт (з третіх країн)	0,9	0,9	1,1	0,9	0,9
ЗАГАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ	3,6	4,1	3,9	4,2	4,3
Споживання	3,1	3,6	3,4	3,6	3,8
Експорт	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
ЗАГАЛЬНИЙ ПОПИТ	3,3	3,8	3,7	4,0	4,0

Джерело: ЄвроСтат

В Європейському Союзі виробляється достатньо овочів та картоплі. На ринку фруктів ситуація трохи відрізняється. Імпорт складає близько 27,7% від споживання. Фактично це імпорт екзотичних фруктів: цитрусових, ананасів, авокадо, інжир, гуава, манго, тощо.

Таблиця 21: Баланси ринків окремих інших видів рослинницької продукції (овочів, фруктів та картоплі) в ЄС, млн т, середньозважені річні значення за 2010-2013 роки

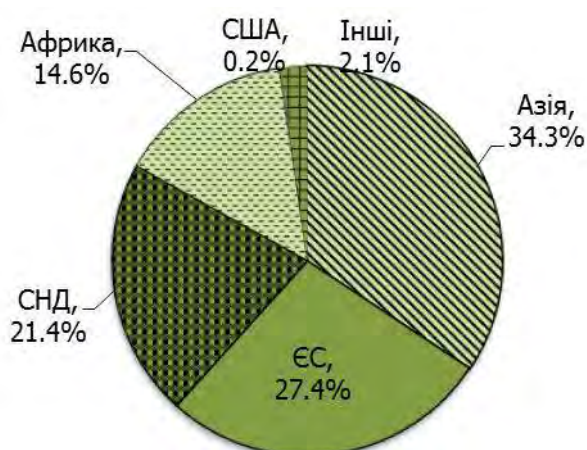
	Овочі	Картопля	Фрукти
Виробництво	38.7	59.9	34.7
Споживання	38.6	59.0	42.6
Експорт	1.9	1.3	3.8
Імпорт	1.7	0.4	11.8

Джерело: ЄвроСтат

1.4. Розвиток торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та ЄС протягом 2009-2013 років (Development of EU-Trade with Ukraine (2009-2013))

Аналізуючи структуру та динаміку зовнішньої торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу, яскраво помітною є зміна торговельної орієнтації нашої країни щодо багатьох товарних позицій з ринків країн колишнього Радянського Союзу на європейські та азійські.

Рис. 9 – Географічна структура експорту з України продукції УКТ ЗЕД 1-24 2013 рік

Так, частка ЄС в експорті товарів УКТ ЗЕД 1-24 у 2005 році складала, за даними Державної Служби статистики України, 16 відсотків (або ж 903,1 млн дол. США), тоді як у 2013 році цей показник уже складав 25 відсотків (4,9 млрд дол. США). Для порівняння, вартість експорту до Російської Федерації у 2005 році складала майже 1,4 млрд дол. США, а у 2012 році – 1,9 млрд дол. США (тобто, як бачимо, приріст торгівлі з Росією значно менший, ніж на інших напрямках).

За останні п'ять років Україна наростила постачання до ЄС таких товарних позицій: жири, масла і олії тваринні або рослинні та їх фракції – у 12,8 разів, макуха та інші тверді відходи і залишки з насіння свиріпи або ріпаку з низьким вмістом ерукової кислоти – у 8,2 рази, кукурудза – у 6,1 рази, пластівці та гранули з картоплі – у 4,6 рази, спиртові дистиляти та спиртні напої, одержані шляхом перегонки виноградного вина або вичавок винограду – у 3,9 рази, інше борошно з насіння чи плодів олійних культур – у 3,4 рази, інший цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків і хімічно чиста цукроза, у твердому стані – у 3,3 рази, інша макуха та тверді відходи, залишки з насіння свиріпи або ріпаку – у 3 рази, крупи та крупка із зерна інших зернових культур – у 3 рази.

Також варто звернути увагу на товари, що імпортуються Європейським Союзом, де частка українського продукту є досить значною (табл. 22).

Таблиця 22: Імпортні товари ЄС із значною часткою українського імпорту у 2013 році

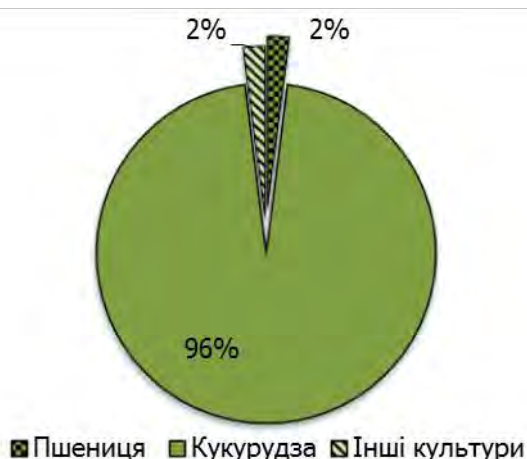
Код УКТ ЗЕД	Найменування	Імпорт в ЄС — всього, млн євро	Імпорт в ЄС з України, млн євро	Частка українських товарів в імпорті, %
230620	Макуха та інші тверді відходи і залишки з насіння льону	1.8	1.5	80.4%
100590	Кукурудза	2380.3	1453.9	61.1%
110319	Крупи та крупка із зерна інших зернових культур	1.1	0.6	56.9%
230630	Макуха та інші тверді відходи і залишки з насіння соняшнику	691.5	385.7	55.8%
151211	Олії соняшникова або сафлорова та їх фракції – сирі	702.7	385.5	54.9%
100790	Сорго	73.6	32.3	43.9%
140490	Інші матеріали рослинного походження	142.2	60.0	42.2%
120510	Насіння свиріпи або ріпаку з низьким вмістом ерукової кислоти	1667.6	678.1	40.7%
100829	Просо	15.5	5.1	33.2%

Джерело: власні розрахунки за даними EuroStat

1.5. Огляд експорту основних агропродовольчих товарів з України до ЄС

Основними ринками експорту вітчизняної агропродовольчої продукції є такі країни, як Іспанія, Нідерланди, Італія, Польща та Франція. Саме до цих країн Україна спрямовує понад 66% власного експорту до країн ЄС. Основними статтями експорту протягом останніх років стали кукурудза (1,6 млрд дол. США), ріпак (0,9 млрд дол. США), шрот і макуха (0,5 млрд дол. США) та соняшникова олія (0,4 млрд дол. США). З-поміж всієї номенклатури агропродовольчої продукції, що експортується з України, найбільшу частку займають групи зернових культур, насіння рослин, тваринні та рослинні жири і деякі відходи харчової промисловості, до яких і належать вищезазначені товари.

Рис. 10. Структура експорту з України до ЄС продукції 10 групи (зернові) УКТ ЗЕД

Загалом у 2013 році Україна експортувала до країн Європейського Союзу товарів рослинного походження на суму в 3,3 млрд дол. США. Найпомітніший внесок, близько 1,6 млрд дол. США, належить кукурудзі (32% експортується до Іспанії, 18% до Італії, 16% — до Нідерландів). З-поміж даної групи, решта припадає на пшеницю (1,6%) та сорго (1,7%).

Рис. 11. Структура експорту з України до ЄС продукції 12 групи (олійні) УКТ ЗЕД

Експорт насіння і плодів олійних культур в 2013 році склав 1,3 млрд дол. США, де лише ріпаку експортовано на 918 млн дол. США. Товари, що відносяться до даної групи, найактивніше купуються Францією, Нідерландами та Італією.

Експорт соняшникової олії сьогодні є однією з найбільших статей вітчизняного експорту, складаючи понад 90% від обсягів внутрішнього виробництва (в межах 3,2 – 3,6 млн тонн на рік). При цьому експорт до ЄС займає 1/6 від загальних експортних

поставок за кордон. Найбільшими споживачами виступають Нідерланди та Іспанія, чия сукупна частка переважає 50% від загальноєвропейського обсягу.

Четвертим у рейтингу експортних товарів з України до ЄС є макуха (шрот), експорт якої у 2013 році склав близько 2,2 млн тонн. Активно на територію ЄС її імпортували Франція, Польща та Нідерланди. Зауважимо лише, що даний вид продукції було експортовано Україною до 13 країн ЄС, що властиво далеко не кожній товарній позиції.

Протягом останніх років Україна стрімко наростила поставки меду до ЄС. Якщо у 2009 році імпорт українського меду на європейські ринки склав лише 4,98 тис. т, то за підсумками 2013 року вже 17,15 тис. т. Вітчизняний мед користується досить великою популярністю в ЄС, і Україна швидко використала надані 2014 року квоти в рамках автономних торгових преференцій.

Що стосується імпорту продукції тваринництва до Європейського Союзу з України, то така можливість наразі є лише у птахівників. Нагадаємо, що після тривалої підготовки чотири українські птахофабрики отримали дозвіл на експорт своєї продукції на європейські ринки з 24 липня 2013 року. Перші поставки української курятини до Нідерландів були здійснені уже в кінці жовтня, а до кінця року було експортовано 412,6 т. В рамках автономних торгових преференцій зі сторони ЄС Україна отримала можливість безмитного експорту 36 тис. т м'яса птиці на період з 23 квітня 2014 р. по 1 листопада 2014 року. Проте 29 вересня Рада ЄС схвалила продовження преференцій у торгівлі з Україною до 31 грудня 2015 року. У вересні до списку експортерів продукції птахівництва до ЄС було додано ще одне українське підприємство.

В кінці вересня – на початку жовтня 2014 року відбулася місія Європейської Союзу з перевірки української молочної продукції для надання дозволу на експорт даної продукції до ЄС. Інспектори перевірили молокопереробні підприємства, які виявили бажання поставляти свою продукцію на європейські ринки, їх постачальників, лабораторії, які перевіряють якість сировини та продукції, а також державні контролюючі органи. Зауважимо, що перевірка стосується не окремих підприємств, а всієї системи виробництва і контролю в Україні і за умов успішного проходження дозвіл отримує країна.

2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ТОРГІВЛЮ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЮ ПРОДУКЦІЄЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В УМОВАХ ГВ ЗВТ

Європейський Союз (ЄС) — економічний та політичний союз держав-членів Європейських Спільнот (ЄВС, ЄОВіС, ЄврАтом), створений згідно з Договором про Європейський Союз (Маастрихтський Трактат), підписаним у лютому 1992 року і чинним із листопада 1993 р. Сьогодні до об'єднання входять 28 європейських держав з населенням понад 508 млн осіб, а загальний валовий внутрішній продукт Європейського Союзу нині є найвищим у світі і становить понад 18,4 трлн. дол. США.

Угода про асоціацію між ЄС та Україною була підписана 27 червня 2014 року головами держав або урядів Європейського Союзу та Президентом України Петром Порошенком у Брюсселі, а ратифікована 16 вересня 2014 року одночасно Верховною Радою та Європейським Парламентом. Цей документ є новаторським, і свого роду унікальним, оскільки вперше ґрунтується на політичній асоціації між ЄС та будь-якою з країн-учасниць Східного партнерства. Також ця Угода є безпрецедентною з точки зору свого обсягу (низки сфер, які вона охоплює) і глибини (детальності зобов'язань і часових рамок їх виконання).

Основні частини Угоди присвячені ключовим реформам, економічному відновленню та зростанню, а також урядуванню та секторальній співпраці у сферах енергетики, сільського господарства, транспорту, охорони довкілля, промисловості, соціального розвитку і соціального захисту, рівності прав, захисту споживачів, освіти, молоді та культури. Також Угода приділяє особливу увагу цінностям і принципам: демократії та верховенству права, повазі до прав людини та засадничих свобод, належному урядуванню, ринковій економіці та збалансованому розвитку.

Документ передбачає зміцнення співпраці у зовнішній політиці та політиці безпеки. Він також містить у собі положення про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі. Вони йдуть набагато далі, ніж класичні угоди про вільну торгівлю, адже передбачають взаємне відкриття ринків, визначення відповідності, стимуляцію конкурентоздатності та інші кроки, потрібні для досягнення відповідності стандартам Євросоюзу і торгівлі на ринках ЄС. Окрім того, в Угоді будуть відображені питання правосуддя, свободи і безпеки, а також положення про мобільність.

Як уже зазначалось нами раніше, Угода про асоціацію, складовою якої є Угода про Глибоку та Всеосяжну Зону Вільної Торгівлі, має на меті запровадити умови для

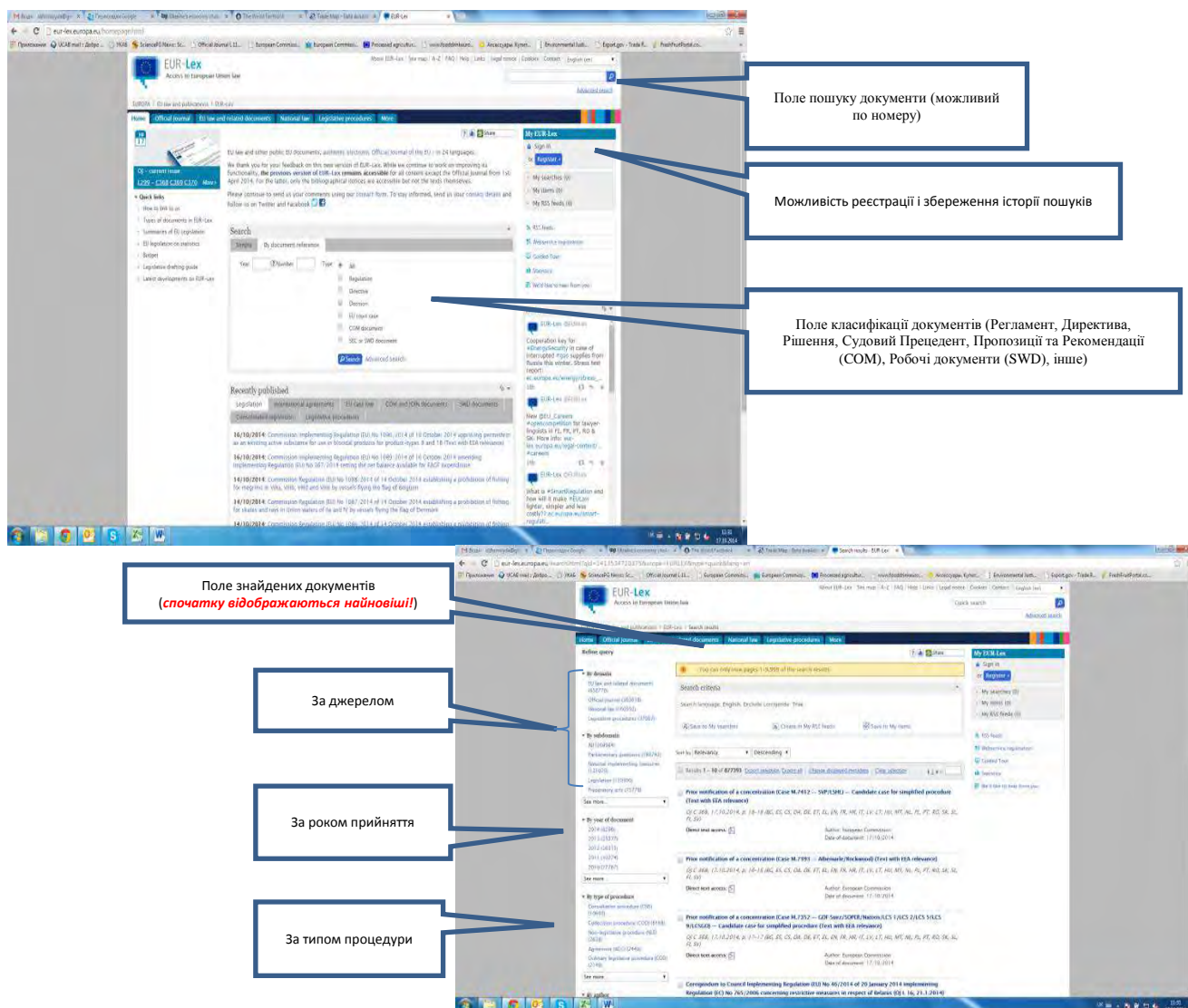
посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі, та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до вимог ЄС.

Інструментами для цього є відкриття ринків шляхом послідовного скасування митних тарифів, надання безмитного доступу в рамках квот, а також масштабна гармонізація українського законодавства, норм та стандартів з тими, що діють у ЄС у різних прямо або опосередковано пов'язаних із торгівлею секторах. Автономний преференційний торговий режим ЄС для України – ініціатива ЄС, метою якої є одностороннє зменшення або скасування митних зборів ЄС на товари, що походять з нашої країни.

Зауважимо, обидва документи передбачають порядок зі значною кількістю економічних, суспільних та соціальних переваг, також і необхідність більш глибокого розуміння європейського законодавства. Тому звертаємо, в першу чергу, увагу на головні аспекти роботи з європейським законодавством.

Загальну інформацію можна отримати на сайті <http://eur-lex.europa.eu> (EUR-Lex), де можна отримати відомості щодо всіх чинних в ЄС документів (як нормативних, так і робочих). Основні принципи, які полегшать роботу зі вказаною базою, наведені на рис.9.

Рис. 12. Принципи роботи з базою європейського законодавства EUR-Lex

Даний ресурс структурований таким чином, що документи, які стосуються окремого товару, рішення, або ж регламенту, можна шукати за номером, ключовими словами або джерелом публікації. При цьому, тут зібрані всі нормативні документи (регламенти, директиви, рішення), а також рекомендації та робочі документи.

Регламенти є прямою нормою права ЄС: як тільки вони будуть прийняті, вони отримують обов'язкову юридичну силу на всій території ЄС, в кожній країні – на одному рівні з національним законодавством. Відповідальність за запровадження покладено на ЄС.

Вони відрізняються від **директив**, які направляються на національний рівень для адаптації (та імплементації в якості національного законодавства), а також **рішень**, які використовуються в особливих випадках, із залученням окремих органів чи осіб.

Директиви ЄС містять певні кінцеві результати, які повинні бути досягнуті в кожній державі-члені. Національні влади повинні адаптувати свої закони, щоб досягти цих

цілей, але самі вирішують, в який спосіб досягнути поставлених цілей. Директиви можуть стосуватися однієї, декількох, або всіх краї-членів ЄС.

Кожна **директива** визначає дату, до якої національні закони повинні бути адаптовані – давати національним органам влади простір для маневри в терміни, необхідні для урахування національних особливостей та стану речей.

Директиви використовуються для приведення національних законодавств до загального розуміння і трактування, особливо в питаннях функціонування єдиного ринку (наприклад, стандарти безпеки продукції тощо).

Рішення є нормативними документами ЄС, що стосуються конкретних випадків, приписуючи органам державної влади та/або приватних осіб щодо виконання/припинення певних видів робіт, надання/припинення повноважень.

Поправки до законодавства ЄС публікуються у вигляді нових і окремих директив і регламентів, що робить його більш громіздким. Консолідовані тексти, тобто консолідації основного правового акту і наступних поправок в один текст, можна знайти на сайті Європейської Комісії.

2.1. Огляд Європейського законодавства щодо харчової безпеки в контексті Угоди про Асоціацію.

Загальні положення законодавства ЄС. Всі країни-члени ЄС безумовно приймають всю сукупність законів і зобов'язань ЄС, пов'язаних з договорами та угодами, в яких ЄС є учасником, у тому числі законів і правил, що відносяться до виробництва та переробки харчових продуктів в ЄС.

Незважаючи на те, що гармонізація європейського законодавства між всіма країнами – членами ЄС триває досі, переважна більшість законів і правил, що стосуються продуктів харчування, вже узгоджені на всій території ЄС. В тих випадках, коли загальноєвропейське законодавство неповне або відсутнє, зазвичай застосовується національне законодавство, що в окремих випадках пояснює окремі відмінності в трактуванні тих чи інших норм в різних країнах-членах.

Основним принципом концепції єдиного ринку є "принцип взаємного визнання", тобто гарантування, що всі продукти харчування, які виробляються в ЄС або імпортуються з третьої країни, можуть вільно пересуватися по всій території ЄС, якщо вони відповідають визначеним вимогам. Виключення становлять лише товари, які

можуть становити загрозу здоров'ю людей, тварин та рослин або навколишньому середовищу.

Регламент ЄС 764/2008¹² встановлює процесуальні вимоги до взаємного визнання і визначення прав та обов'язків національних органів з одного боку і підприємств — з іншого.

Вільний рух може бути гарантовано тільки тоді, коли всі аспекти узгоджені законодавчо. Наприклад, харчові продукти можуть відповідати загальним директивам маркування, але також здатні мати окремі вимоги щодо охорони здоров'я, для яких узгоджених правил ще не існує. Імпортована продукція повинна відповідати існуючим вимогам держав-членів у випадках, коли узгодження вимоги ЄС ще не запроваджені.

ЄС застосовує подвійний підхід до гармонізації законодавства щодо продовольчих товарів:

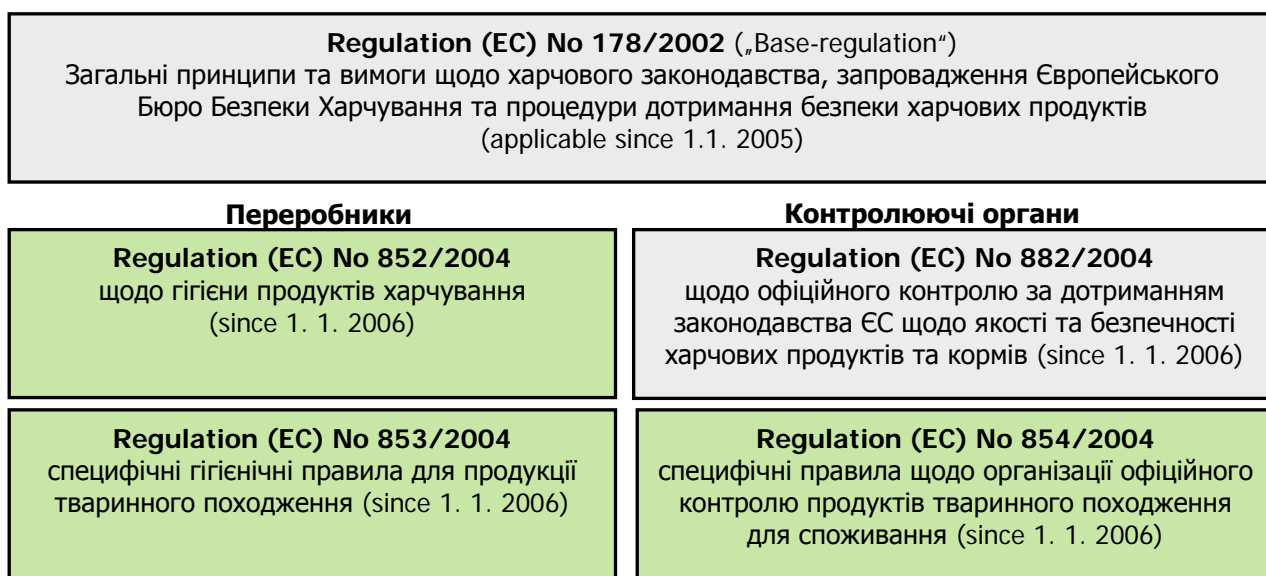
Горизонтальний – законодавство, яке охоплює загальні аспекти для всіх харчових продуктів (наприклад, щодо вмісту добавок, маркування, гігієни тощо) – на рівні регламентів;

Вертикальний – законодавство про конкретні продукти (наприклад, какао і шоколадні вироби, цукор, мед, фруктові соки, фруктові джеми, нові продукти, тощо) – на рівні директив.

Продовольче законодавство ЄС характеризується поступовою еволюцією, запровадженням нових правил і директив, змін до чинного законодавства та реалізації правил. Законодавство ЄС перекладається 24-ма офіційними мовами, які використовуються в країнах ЄС-28, і публікується в Офіційному журналі, як тільки воно буде перекладене. Директиви визначають результат, який має бути досягнутий, щоб надати кожній країні-члену ЄС вибір форми і способів перенести ту чи іншу директиву в національне законодавство (як правило, протягом 2-3 років після прийняття).

¹²<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1414949201728&uri=CELEX:32008R0764>

Рис. 13. Базове Європейське законодавство в сфері контролю якості та безпечності харчових продуктів та кормів

Приклад зрізу законодавства ЄС в сфері харчової безпеки наведено на рис.10. Так, європейський підхід регулювання продовольчого ринку ґрунтується на рамковому регулюванні, що встановлює загальні принципи та засади харчового законодавства ЄС (Регламент 178/2002)¹³, а також запроваджує процедури щодо дотримання якості і безпечності продовольства. Регламент враховує "принцип обережності", і встановлює загальні положення для запровадження принципу «простежуваності» продовольства (можливості відстежувати і контролювати безпечність і якість харчових продуктів, кормів та інгредієнтів на всіх етапах виробництва, переробки і розподілу). Також тут акцентується увага на необхідності відповідного «відстеження» продовольчих товарів імпортного походження, яке виведене в окремий документ і опубліковане в керівництві зі впровадження (Guidance Document on the Implementation of the General Food law)¹⁴. Даний регламент також забезпечує нормативну базу для уникнення ризиків, пов'язаних із дотриманням якості та безпечності. Також у згаданому регламенті запроваджено Європейський орган з безпеки харчових продуктів (European Food Safety Authority – EFSA), який, будучи незалежним органом, покликаний забезпечувати наукове консультування законодавців, розробляти конкретні нормативні документи щодо безпеки харчових

¹³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1414951313316&uri=CELEX:32002R0178>

¹⁴ http://ec.europa.eu/food/food/foodlaw/guidance/index_en.htm

продуктів і кормів, а також здійснювати контроль гармонізації та дотримання законодавства (Регламент 882/2004¹⁵).

В частині маркування продукції основним нормативним документом ЄС є директива ЄС 2000/13/ЄС¹⁶, якою запроваджено основні вимоги щодо маркування продовольчих товарів. З грудня 2014 року вступає в дію Регламент щодо інформування споживачів про продовольчі товари (Рег. № 1169/2011)¹⁷. У згаданому документі запроваджено вимоги щодо: обов'язкового маркування походження необробленого м'яса свиней, овець, кіз та домашньої птиці; виділення в списку інгредієнтів алергенів, наприклад, арахісу або молока, у тому числі для попередньо упакованих продуктів (включаючи ті, які продаються в ресторанах і кафе); вимоги щодо мінімального розміру тексту.

Також існує ряд вимог в частині вимог до пакування інгредієнтів, де діють чотири Регламенти, в яких запроваджені основні принципи процедури авторизації для харчових добавок, харчових ферментів та харчових ароматизаторів (Рег. No 1331/2008¹⁸ та Рег. No 1332/2008¹⁹) щодо використання ароматизаторів і деяких харчових інгредієнтів зі смаковими властивостями для використання в та на харчових продуктах (Рег. No 1333/2008²⁰) та щодо використання харчових добавок (Рег. No 1333/2008²¹).

Поряд із загальними вимогами існують також і специфічні вимоги як до виробництва, так і до реалізації продукції на ринку Європейського Союзу. Про окремі з них ми будемо вести мову, характеризуючи регулювання доступу до окремих ринків.

Зауважимо, що наведений зріз законодавства стосується лише харчових продуктів і не є повним, а наведений лише для загального розуміння логіки побудови законодавства ЄС.

Зобов'язання України щодо лібералізації доступу до ринку та контролю експорту. Всі зобов'язання, які Україна взяла на себе в рамках Угоди про ГВ ЗВТ з Європейським Союзом, можна розподілити на три групи:

¹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1414952970177&uri=CELEX:32013R0702>

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:109:0029:0042:EN:PDF>

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011R1169&rid=3>

¹⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:354:0001:0006:EN:PDF>

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:354:0007:0015:EN:PDF>

²⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:354:0034:0050:EN:PDF>

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:354:0016:0033:EN:PDF>

- доступ до товарних ринків (національний режим та доступ товарів на ринок, визнання відповідності, засоби захисту торгівлі, використання технічних бар'єрів та санітарних і фіто-санітарних заходів).
- лібералізація ринків послуг (заснування підприємницької діяльності, торгівлі послугами та електронної комерції, здійснення поточних платежів та руху капіталу).
- правила торгівлі (правила державних закупівель, захисту інтелектуальної власності, конкуренції, прозорості, запровадження спрощеної процедури торгівлі та митного оформлення, врегулювання торговельних відносин в енергетичній сфері, суперечок, механізмів посередництва тощо).

З-поміж вищезазначеного, також Угодою обумовлено і ряд переваг для вітчизняних виробників. В першу чергу це стосується запровадження тривалих перехідних періодів щодо скасування ввізних мит, які є більшими, ніж для Європейського Союзу, та становлять від 3 до 10 років залежно від товару. Для низки європейських товарів українське мито знизиться лише частково (на 20-60% протягом 5-10 років). Окремо відзначимо зобов'язання Європейського Союзу щодо незастосування експортних субсидій на сільськогосподарські товари в торгівлі з Україною (Стаття 36, Частина IV Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС²²).

Також варто відмітити поступове скасування ввізних мит з боку ЄС для товарів, що походять з України (впродовж 10 років)²³, причому для більшості товарів воно має відбутися вже в перший рік дії угоди (99% тарифних ліній). Ще одним інструментом можна вважати запровадження спеціального захисного механізму у вигляді стягнення додаткового збору протягом 15 років щодо окремих товарів, перелік яких визначає Україна (насіння соняшнику, шкірсировина, тощо). Фактично мова йде про перехідний період для поступового скасування експортних мит на зазначені види продукції, які трансформуються в інструмент так званого експортного збору.

Як наслідок, вітчизняний аграрний сектор отримає найбільші переваги від зменшення увізних мит: 330 млн євро для сільськогосподарської продукції та 53 млн євро для переробленої сільськогосподарської продукції²⁴. Нові можливості доступу до ринків Європейського Союзу та запровадження вищих стандартів виробництва продукції

²² http://www.eeas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm

²³ Стаття 29 Розділу IV угоди про ЗБТ, http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf, Додатки до Розділу IV (тарифні графіки) — http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=247411743&cat_id=223223535

²⁴ http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf

покликані залучити додаткові інвестиції, стимулювати модернізацію сільського господарства та покращити умови праці.

2.2. Українське законодавство, що регулює та регламентує експортно-імпорتنу діяльність.

Необхідність проходження того чи іншого виду контролю визначається відповідно до коду товару згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД). У відповідності до Статті 28 Розділу IV²⁵ Угоди про ГВ ЗВТ класифікація товарів у торгівлі між Сторонами має бути такою, як викладено у відповідній товарній номенклатурі кожної Сторони, розробленій відповідно до Гармонізованої системи Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 року (далі – ГС) та подальших змін до неї²⁶. Зауважимо, що сьогодні останньою редакцією є ГС 2012 року. УКТЗЕД відповідно Закону України від 19.09.2013 № 584-VII "Про Митний тариф України" з 1 січня 2014 року базується на ГС 2012 року. У випадку, якщо в УКТЗЕД по відношенню до її міжнародних частин — ГС та Комбінованої номенклатури Європейського Союзу виявлено неточності, які виникли в результаті неправильного перекладу з офіційної мови оригіналу на українську мову назв позицій, підпозицій, а також текстів приміток до розділів, груп, позицій, підпозицій та додаткових приміток, то за основу приймаються тексти оригіналів офіційних видань Гармонізованої системи Всесвітньої митної організації та Комбінованої номенклатури Європейського Союзу. Відповідно до затвердженої процедури, код УКТЗЕД товару може бути визначений митними брокерами, торгово-промисловими палатами та митними органами на вимогу. Нижче подані деякі з видів контролю, які необхідно здійснити для успішного експорту до країн Європи.

Ветеринарний контроль здійснюється Державною ветеринарною та фітосанітарною службою України²⁷. При експорті ветеринарному контролю

²⁵ Розділ IV Угоди про ГВ ЗВТ, http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf

²⁶ Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) — це систематизований перелік товарів, який включає код товару, його найменування, одиницю виміру та обліку (ОВО). В УКТЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними підпозиціями, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою опису та кодування товарів. Для докладнішої товарної класифікації використовується сьомий, восьмий, дев'ятий та десятий знаки цифрового коду.

Структура десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТЗЕД включає код групи (перші два знаки), товарної позиції (перші чотири знаки), товарної підпозиції (перші шість знаків), товарної категорії (перші вісім знаків), товарної підкатегорії (десять знаків).

²⁷ відповідно до постанови КМУ від 10.09.2014 року «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», даний інститут має бути реорганізовано шляхом перетворення і приєднання до

підлягають тварини, продукти тваринного походження, репродуктивні матеріали, біологічні продукти, патологічні матеріали, ветеринарні препарати, кормові добавки, а також премікси та корми тваринного та рослинного походження.

Вантажі з експортованими харчовими продуктами повинні супроводжуватися, якщо цього вимагає країна імпортера:

- 1) оригіналами міжнародних ветеринарних (санітарних) сертифікатів, виданих відповідним уповноваженим органом, що засвідчують придатність харчового продукту до споживання людиною;
- 2) документами або маркуванням, де зазначаються потужності (об'єкти), з яких походить харчовий продукт.

Порядок видачі ветеринарних документів затверджено Наказом Державного комітету ветеринарної медицини України № 85 від 13 квітня 2009 року зі змінами та доповненнями²⁸.

Фітосанітарний контроль здійснюється Державною службою з карантину рослин України²⁹. До підкарантинних матеріалів належать: насіння і садивний матеріал, сільськогосподарські, лісові і декоративні культури, рослини та їх частини (живці, цибулини, бульби, плоди тощо), а також інша продукція рослинного походження, яка може переносити шкідники, хвороби рослин і бур'яни, культури живих грибів, бактерії, віруси, кліщів і комах, які можуть завдати шкоди рослинним ресурсам, колекції комах, збудники захворювань рослин і зразки пошкоджень, що наносяться ними, а також гербарії і колекції насіння. Повний перелік об'єктів регулювання у сфері карантину рослин затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 705³⁰.

Підкарантинні матеріали і об'єкти, які вивозять за межі України в режимі експорту, повинні супроводжуватися фітосанітарним сертифікатом, виданим державним інспектором з карантину рослин. Фітосанітарний сертифікат повинен містити інформацію про походження матеріалів та адресу закордонного вантажоотримувача. Фітосанітарний сертифікат видається на кожну партію підкарантинних матеріалів, що

Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>)

²⁸ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0519-09>

²⁹ відповідно до постанови КМУ від 10.09.2014 року «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» даний інститут має бути реорганізовано шляхом перетворення і приєднання до Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>)

³⁰ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/705-2007-%D0%BF>

експортуються у відповідності до діючих міжнародних угод з карантину та захисту рослин країн торговельних партнерів, які ратифіковані Україною, та вимог країн-імпортерів.

Фітосанітарний сертифікат засвідчує відсутність у підкарантинних матеріалах карантинних та інших шкідливих організмів. У разі проведення знезараження, вказується назва хімічної речовини та її концентрація, експозиція. Фітосанітарні правила експорту підкарантинних матеріалів затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 23 серпня 2005 р. № 414³¹.

Ліцензування та квотування здійснюється Міністерством економічного розвитку та торгівлі України³². Ліцензуванню підлягають лише товари, включені до спеціального переліку. Однак наявність ліцензії є обов'язковою для експорту товарів, не включених до цього переліку, якщо вони призначені для створення зброї масового знищення і ракет-носіїв або для використання у вигляді озброєння в деяких країнах. Сюди ж належать ембарго на основі рішень і санкцій Організації Об'єднаних Націй чи Європейського Союзу щодо обмеження торгівлі з визначеними країнами. Для деяких країн, окрім цього, діє також ембарго на поставки зброї.

Митне оформлення товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, здійснюється лише за наявності відповідної ліцензії. Переліки товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, та квоти затверджуються щорічно Постановами Кабінету Міністрів України.

До товарів, що підлягають квотуванню або ліцензуванню з числа таких, що стосуються сільського господарства, варто виокремити лише засоби захисту рослин (відповідно Додатку 5 Постанови КМУ від 25 грудня 2013 р. № 950).

Ліцензії видаються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики (Міністерством економічного розвитку та торгівлі), а також у межах наданих ним повноважень – відповідними структурними підрозділами обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій. Порядок отримання ліцензій на експорт товарів затверджено наказом Міністерства економіки України від 09.09.2009 р. N 991³³.

³¹ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1121-05>

³² <http://www.me.gov.ua/>

³³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0937-09>

Протягом цього року Україною було зроблено декілька важливих кроків у напрямку гармонізації вітчизняного законодавства з європейським. Так, до безумовних позитивів, які в подальшому покликані спростити шлях вітчизняних виробників тваринницької продукції на європейські ринки, є законодавче врегулювання питань безпеки харчових продуктів ("Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпеки харчових продуктів"), ідентифікації тварин ("Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо ідентифікації та реєстрації тварин"), державного контролю у сфері безпеки харчових продуктів ("Про державний контроль у сфері забезпечення безпеки та якості харчових продуктів і кормів, благополуччя тварин"). Поряд із уже прийнятими, потребують уваги законотворців також врегулювання питань гігієни та безпеки кормів, вимоги та правила використання побічних продуктів тваринного походження та ряд інших, не менш важливих питань.

Окремої уваги заслуговує документ, який є формальною підставою для застосування до товарів, експортованих з України до ЄС, автономних торгових преференцій – сертифікат походження EUR.1. В його основу покладено правила походження товарів, прийняті в ЄС (Регл. ЄК № 2454/93³⁴), яким введено в дію імплементаційні положення Митного кодексу ЄС (Регламент Ради № 2913/92³⁵). З моменту початку тимчасового застосування торговельних положень Угоди про асоціацію будуть введені в дію правила походження товарів, які передбачені Угодою. Зауважимо, що до товарів, вироблених суб'єктами господарювання, розташованих у Криму, автономні торговельні преференції не можуть бути застосовані. Також важливим є те, що на період дії АПТР ЄС залишає також можливість використання умов експорту в рамках режиму GSP, який діє сьогодні для України та для використання якого необхідно отримати сертифікат форми А. Отже вітчизняні експортери мають право самостійно вирішувати, яким із режимів сприяння торгівлі вони користуватимуться для експорту до ЄС: АПТР або GSP.

Згідно з положеннями ГВ ЗВТ, видача сертифікатів походження передбачена митними органами. На даний час сертифікати згаданих форм видають Торговельно-промислові

³⁴http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/procedural_aspects/general/regulation_2454_93_en.pdf

³⁵<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992R2913:en:HTML>

палати (ТПП). Детальніша інформація щодо процедури отримання сертифікатів походження за посиланням ³⁶.

2.3. Загальні та специфічні вимоги щодо імпорту агропродовольчих товарів до Європейського Союзу

В умовах зони вільної торгівлі особливої актуальності набуває пошук нових ринків збуту або диверсифікація виробництва. В майбутньому, коли зона вільної торгівлі запрацює і українські виробники адаптуються до нових умов, загальна структура експорту зазнає суттєвих змін. Тут потенційно можливі два напрямки: ресурсне забезпечення первинною продукцією переробних підприємств Європейської митної зони чи тих підприємств, що будуть розміщені на території України, або ж виробництво готової продукції на території України та її продаж в межах дії Зони вільної торгівлі в Рамках Асоціації з ЄС.

2.3.1. Регулювання імпорту ЄС

Характеризуючи регулювання Європейським Союзом імпорту агропродовольчої продукції, зауважимо, що вимоги та підходи до рослинницької та тваринницької продукції різняться, причому остання підпадає під більш жорсткий контроль з боку контролюючих органів.

Основні вимоги для українських компаній, які прагнуть експортувати до Європейського Союзу, наступні:

Кожна компанія, яка прагне потрапити на ринок ЄС, повинна розуміти загальні та специфічні механізми формування ринків ЄС, до яких відносяться:

1. Відповідність товарів санітарним та фітосанітарним вимогам, ринковим стандартам, які діють в ЄС;
2. Відповідність виробництв технічним та екологічним вимогам, що діють або визнаються країнами ЄС;
3. Відповідність виробництв технічним вимогам, що діють або визнаються країнами ЄС;
4. Обізнаність щодо імпортних обмежень доступу до ринку ЄС.

³⁶ http://www.ucci.org.ua/download/eur1_3.pdf

Також окремо варто звернути увагу потенційних експортерів на тарифне регулювання імпорту, яке діє на митній території ЄС – мита (в т.ч. зв'язані), звільнення (в тому числі тимчасові скасування) від сплати мита, квоти, антидемпінгові заходи.

Як сказано в тексті рішення Європейської Комісії щодо умов підписання ГВ ЗВТ Україна — ЕС³⁷, для сільськогосподарських товарів ЄС прийняв важливе рішення щодо покращення доступу української продукції до власного ринку. І хоча такий доступ є дещо обмеженим, оскільки Європейським Союзом надано негайні і необмежені преференції для 82,2% експорту України, в той час як для ряду продуктів (круп, свинини, яловичини, м'яса птиці та ряду інших продуктів) часткова лібералізація досягається шляхом надання безмитних тарифних квот. Це також стосується напівфабрикатів та готової продукції, де ЄС погодився надати безмитний доступ до ринку для 83,4% експорту України, а торгівля рештою 15,9% також має бути частково лібералізованою через застосування механізму тарифних квот.

Застосування автономних торговельних преференцій було розпочате 23 квітня 2014 р. та тривало до 1 листопада 2014 року, однак через спільне рішення України та ЄС щодо відтермінування вступу в дію Угоди про ЗВТ, преференції продовжено до 1 січня 2016 року.

Встановлення автономного преференційного торгового режиму вноситься відповідним регламентом ЄС (Регламент Європейського Парламенту та Ради №374/2014 від 16.04.2014)³⁸. За основу введення взято домовленості щодо лібералізації доступу до ринку ЄС в рамках Угоди про асоціацію, зокрема, графік скасування увізних мит ЄС та домовленості щодо обсягів тарифних квот. При цьому, обсяги тарифних квот залишаються на тому ж рівні, що визначено положеннями Угоди про асоціацію (розміри квот визначено в додатках 2 та 3 до Регламенту).

Починаючи з моменту введення автономного преференційного торгового режиму ставки ввізного мита ЄС встановлюються на рівні, який має діяти в перший рік після запровадження вільної торгівлі між Україною та ЄС (відповідні ставки увізного мита ЄС, розраховані згідно домовленостей, наведено у додатках до Регламенту).

Тарифні квоти та система імпорتنих ліцензій. Запровадження квотування у двосторонній торгівлі між Україною та ЄС означає, що українські виробники

³⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-250_en.htm

³⁸ http://europa-torgivlia.org.ua/wp-content/uploads/2014/06/Dodatok_1-Autonomousmeasures.pdf

отримують можливість завозити певні обсяги даних товарів без справляння увізних мит. При цьому мова йде **не про обмеження** обсягів імпорту, а лише про те, що імпорт зазначених товарів понад визначений обсяг підпадатиме під загальний режим імпорту, тобто оподатковуватиметься за тими ж умовами, які діяли до надання Україні сьогодні автономних торгових преференцій.

Обсяги тарифних квот, які діятимуть впродовж автономного преференційного торгового режиму, коди товарів, які підпадають під квотування, ставки ввізних мит в межах квоти та поза межами квоти наведено у додатку 3.

Тарифною квотою є будь-яка встановлена величина або кількість даного товару, які можуть бути імпортовані протягом певного періоду зі зменшенням або призупиненням нормальних митних зборів, і за якою будь-яка додаткова кількість цих товарів може бути імпортована на умовах, рівних з іншими постачальниками. Види тарифних квот:

- 1) непреференційна або *erga omne* тарифна квота (з лат. – обов’язкова для всіх, в даному випадку – застосовується для всіх країн) — визначається Європейським Союзом в односторонньому порядку (автономна квота) та встановлюється на рівні Всесвітньої торгової організації (ГАТТ — Генеральна угода з тарифів і торгівлі);
- 2) пільгова тарифна квота для певних продуктів в рамках угод, укладених Європейським Союзом з третіми країнами.

Зауважимо, що обидва механізми на даний час працюють, і при експорті до ЄС вітчизняні компанії мають змогу ними користуватись. Так, наприклад, в ЄС є квота на пільговий імпорт зерна в рамках торгівлі з третьою країною, в тому числі з України. При цьому квота в рамках ГВ ЗВТ жодним чином не скасовує її дії, а є лише додатковою квотою в рамках угоди ЄС.

Додатковим запобіжником з боку ЄС є страховий платіж, який повинен виступати гарантією дотримання зобов’язань щодо поставки товару в межах ліцензії (для окремих видів продукції визначені також мінімальні ліцензійні обсяги). Даний платіж вноситься імпортером у вигляді готівки грошових коштів, банківської гарантії, чеку або переказу.

Для прикладу, при імпорті до ЄС зернових (твердої пшениці, ячменю, кукурудзи, зернового сорго) та окремих продуктів переробки (борошна) обсяг страхового платежу складає 1 євро за тонну, для яблук – 15 євро за тонну, для часнику (та продуктів, що його містять) – 50 євро за тонну. Щодо продукції тваринництва:

молоко, масло, сири – 10 євро за 100 кг, телятина та яловичина – від 5 до 12 євро за 100 кг (залежно від специфікації). Повний перелік наведено в Додатку II³⁹ Регламенту ЄС № 376/2008⁴⁰.

Вхідні ціни. Правовою основою стягнення мит на основі вхідних цін є Регламент ЄС⁴¹ щодо запровадження спільної організації аграрних ринків окремих агропродовольчих продуктів (Single CMO Regulation – OJ L 299, 16.11.2007, р. 1), статті 140а – «Система вхідних цін для фруктів, ягід та продуктів їх переробки», Регламент ЄС щодо внесення змін до Додатку I (ЕЕС) № 2658/87 про тарифи та статистичну номенклатуру до Митного Тарифу ЄС в частині визначення переліку товарів, на які розповсюджується дія вхідних цін.

Основна суть системи вхідних цін на сьогодні полягає в тому, що всі фрукти, овочі, натуральні соки (без додавання спирту, цукру, підсолоджувачів), а також вина (виноградні натуральні, включаючи кріплені; сушло виноградне, крім зазначеного в товарній позиції 2009) з усіх країн за межами ЄС розмитнюватимуться за уніфікованою процедурою, в основу якої покладено визначення ціни, на основі якої розраховуються всі подальші митні платежі. За базову ціну визначено або рахунок-фактуру на кожен окрему партію (інвойс), або ж стандартну імпорту вартість, яка щодня оновлюється і публікується Європейською Комісією відповідності до Статті 136 та 137 Регламенту ЄС № 543/2011⁴². Відповідно до цієї системи мито складається із загальної ставки мит та додаткового платежу, розмір якого залежить від того, наскільки ціна товару є нижчою від встановленого ЄС показника. Українські товари мають преференцію у вигляді звільнення від сплати базового мита. Таким чином, при експорті українських огірків з них може бути стягнена різниця в ціні, але при цьому базове мито нараховане не буде. Це дає українським виробникам істотну перевагу перед продукцією з третіх країн.

Крім всього вищезазначеного, при імпорті окремих видів продукції до ЄС, поряд із загальними існує також ряд специфічних регуляторних вимог. Так, наприклад:

- Щодо зернових та рису – правила подання заявки для імпорту та експорту зернових та рису⁴³ та спільна організація ринку рису⁴⁴.

³⁹http://exporthelp.europa.eu/update/requirements/ehir_eu12_02v002/eu/auxi/eu_trdagric_annex2_part1_r376_2008.pdf

⁴⁰<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413192023435&uri=CELEX:32008R0514>

⁴¹<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1414049980239&uri=CELEX:52009AP0054>

⁴²<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:157:0001:0163:EN:PDF>

⁴³<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413204534639&uri=CELEX:32003R1342>

- Щодо імпорту цукру – правила запровадження Регламенту щодо торгівлі⁴⁵ з третіми країнами цукром⁴⁶ та спільної організації ринку⁴⁷.
- Щодо імпорту молокопродуктів – правила подання заявки⁴⁸ щодо організації імпорту молока та молокопродукції та відкриття імпортних квот⁴⁹.
- Яловичина та телятина – правила подання заявки на отримання ліцензій на імпорт та експорт яловичини та телятини⁵⁰.
- М'ясо овець та кіз – правила подання заявки⁵¹ щодо ліцензування імпорту та експорту відповідних видів м'яса⁵².
- Вино – правила застосування⁵³ відповідно до умов торгівлі з третіми країнами⁵⁴ та спільна організація ринку вина⁵⁵.
- Алкоголь – правила подання заявки⁵⁶, зменшення специфічних вимог щодо ринку етилового алкоголю сільськогосподарського походження⁵⁷.
- Часник – адміністрування тарифних квот та запровадження системи імпортних ліцензій та сертифікації з країн – не-членів ЄС⁵⁸.

Нетарифне регулювання ЄС (санітарні та фітосанітарні заходи, НАССР, стандартизація, сертифікація, вимоги до маркування та упаковки, добровільних стандартів ведення бізнесу тощо)

Законодавство ЄС у галузі безпеки харчових продуктів та захисту споживачів характеризується трьома чіткими принципами:

- Гарантування продовольчої безпеки по всій довжині харчового ланцюгу (так званий підхід «від ферми до столу»);

⁴⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413204658685&uri=CELEX:32003R1785>

⁴⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413204738295&uri=CELEX:32006R2011>

⁴⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413204806944&uri=CELEX:32006R0318>

⁴⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413204885965&uri=CELEX:32006R0951>

⁴⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413206687055&uri=CELEX:32003R0224>

⁴⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413206761559&uri=CELEX:32001R2535>

⁵⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413206811681&uri=CELEX:32008R0382>

⁵¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413206855370&uri=CELEX:31995R2134>

⁵² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413206913796&uri=CELEX:31995R1439>

⁵³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413207028982&uri=CELEX:32008R0479>

⁵⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413207074453&uri=CELEX:32001R0883>

⁵⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413207181940&uri=CELEX:31999R1493>

⁵⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413207430132&uri=CELEX:32003R0670>

⁵⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413207379919&uri=CELEX:32003R2336>

⁵⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413207526344&uri=CELEX:32007R0341>

- Відповідальність операторів: виробники та підприємства несуть відповідальність за безпеку харчових продуктів (або безпеку кормів, сільськогосподарської та харчової продукції, продуктів тваринного походження та споживчих товарів);
- Можливість відстеження харчових і кормових продуктів: бізнес оператори повинні встановити систему для забезпечення простежуваності продукції (наприклад, звідки вони отримали сировину; кому вони доставили свою продукцію тощо).

Спеціальні захисні заходи. До переліку спеціальних заходів можна віднести ряд нетарифних заходів (Санітарні та фітосанітарні заходи (SPS), Технічні Бар'єри Торгівлі (ТВТ), запровадження європейської моделі системи гарантування безпеки і якості продуктів харчування, що базується на процедурах HACCP (Аналізу ризиків і критичних контрольних точок), Стандартизацію, Сертифікацію, Вимоги щодо пакування та маркування, Приватні стандарти (GAP, тощо).

Санітарні та фітосанітарні заходи (SPS). Угода щодо застосування санітарних та фітосанітарних заходів, підписана в рамках СОТ, передбачає захист здоров'я людей і тварин від ризиків, спричинених харчовими продуктами, а також захист здоров'я людини від захворювань, носіями яких є тварини або рослини, і, нарешті, захист тварин і рослин від захворювань і шкідників.

Заходи СФС розповсюджуються на добавки в продуктах харчування, забруднюючі речовини в харчових продуктах. Також розповсюджуються на процедуру сертифікації в частині дотримання принципів продовольчої безпеки чи здоров'я рослин, методів обробки, дотримання санітарних вимог при імпорті, вимог щодо маркування, прямо пов'язаних із безпекою харчування.

Зауважимо, що в рамках Угоди Україна також взяла на себе ряд зобов'язань щодо наближення національного законодавства у сферах сільського господарства і СФЗ до законодавства ЄС. До цього моменту Україна і ЄС повинні узгодити та спільно пройти процедури скасування дозволів на імпорт – Україна та ЄС мають скасувати необхідність отримання дозволу для імпорту, а також мають запровадити загальні умови імпорту, в т.ч. повідомлятимуть один одного про свої СФЗ щодо імпорту товарів, моделі офіційних сертифікатів, декларацій та комерційних документів (пункти 1 і 3 Статті 69⁵⁹ Угоди), мають створити Підкомітет з управління СФЗ, який контролюватиме імплементацію Угоди щодо СФЗ (Стаття 74⁶⁰ Угоди), мають

⁵⁹ http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf

⁶⁰ http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf

розробити стратегію імплементації Угоди щодо СФЗ (пункт 4 статті 64⁶¹ Угоди). Також окрему увагу приділено процедурі визнання – Україна та ЄС повинні взаємно визнати статус стосовно хвороб тварин, інфекцій тварин та шкідників, а також пройти процедуру визнання регіоналізації/зонування, зон, вільних від шкідливих організмів, та зон, що охороняються від шкідників (стаття 65⁶² Угоди). Ще одним, не менш складним етапом, має стати схвалення переробних потужностей – до визнання еквівалентності, як це передбачено статтею 66⁶³ Угоди, країна-імпортер має попередньо схвалити переробні підприємства, що знаходяться на території країни-експортера і планують ввозити до країни-імпортера продукти тваринного походження, без проведення попередніх інспекцій окремих підприємств. Таке схвалення здійснюється на прохання країни-експортера, що супроводжується відповідними гарантіями країни-експортера (пункт 5 статті 69⁶⁴ Угоди). І, нарешті, визнання еквівалентності, тобто визнання країною-імпортером СФЗ, які застосовуються у країні-експортері як таких, що еквівалентні заходам, котрі вживає імпортер, що дозволить зменшити кількість прикордонних перевірок та спростити отримання сертифікатів (стаття 66 Угоди). За оцінками експертів орієнтовний час, який можуть витратити сторони на процес визначення еквівалентності, може зайняти принаймні 1,5 роки.

Технічні Бар'єри Торгівлі (ТВТ). Угода, підписана в рамках СОТ, містить в собі основні положення щодо заходів, направлених на ухилення від застосування зайвих торгових бар'єрів, недискримінації та уніфікації процедур і трактувань, узгодженості дій, гармонізації та еквівалентності технічних регламентів, взаємного визнання процедур оцінки відповідності, забезпечення та дотримання прозорості у торговельних відносинах.

Заходи ТВТ пов'язані з вимогами щодо нанесення відповідного маркування, складу або якості харчових продуктів, дотримання вимог якості для свіжих харчових продуктів, ємності, форми і зовнішнього вигляду упаковки.

Нагадаємо лише, що Україна взяла на себе в рамках Угоди про ГВ ЗВТ з ЄС зобов'язання поступово адаптувати власні технічні вимоги та стандарти до діючих в ЄС, з наступним їх обговоренням, узгодженням, оформленням у вигляді Договору про

⁶¹ http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf

⁶² http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf

⁶³ http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf

⁶⁴ http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/TITLE_IV.pdf

оцінку відповідності та визнання промислових виробів, для засвідчення рівних умов та правил для всіх сторін (як країн-членів ЄС, так і України). Гармонізація та обопільне визнання технічних стандартів повинно, на думку Європейської комісії, знизити рівень нетарифного захисту агропродовольчого сектору на 35%, порівняно із 2004 роком⁶⁵.

Аналіз ризиків і критичних контрольних точок (НАССР). Система НАССР ґрунтується на принципах аналізу можливих та наявних небезпек, визначення критичних контрольних точок та запровадження обмежень щодо них, запровадження процедури заходів моніторингу, визнання та фіксації його результатів. Запровадження європейської моделі системи гарантування безпеки і якості продуктів харчування, що базується на процедурах НАССР є невід'ємною складовою при отриманні дозволів щодо доступу до ринків Європейського Союзу.

Приватні стандарти (GAP тощо). Стандарти, які розроблені і належать неурядовим установам та інституціям і включають в себе стандарти окремих підприємств, колективні національні стандарти, або ж спільні міжнародні стандарти.

Також практично всі країни світу (в тому числі Україна та ЄС) мають право застосовувати антидемпінгові, антисубсидійні, захисні заходи та процедури, у випадку, якщо існують підстави підозрювати країну-імпортера та їх митну територію у відповідних викривленнях міжнародної торгівлі. Процедура застосування наведена на сайті Європейської Комісії⁶⁶ і ґрунтується на підписаною сторонами (в тому числі й Україною) Угоди про СФС⁶⁷.

⁶⁵ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150981.pdf, стор. 4

⁶⁶ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/september/tradoc_146666.pdf

⁶⁷ http://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/sps_e.htm

3. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ В ЄС: ТАРИФНІ ЗАХОДИ ТА НЕОБХІДНІ ДОКУМЕНТИ

Зміни у торговельній політиці при створенні всеохоплюючої та поглибленої ЗВТ з ЄС передбачають, перш за все, як ми вже зазначали раніше, скасування і зменшення мит. Для сільськогосподарської продукції, з початку введення в дію економічної частини Угоди, мита буде скасовано на 35,2% тарифних ліній Україною та 83,1% – Євросоюзом. Також ЄС встановлює перехідні періоди на 2% тарифних ліній, тривалістю 3-7 років, а по найбільш чутливих товарах (14,9%) запропоновано доступ в рамках безмитних тарифних квот. Їх надано Україні по зернових, м'ясу та деяких інших продуктах.

Правила адміністрування тарифних квот регламентуються положеннями статті 3 "Доступ в рамках тарифних квот" Регламенту Європейського Парламенту і Ради щодо скорочення або скасування митних зборів на товари, що походять з України (Регл. ЄС №374/2014⁶⁸). Так, адміністрування тарифних квот ЄС здійснюватиметься відповідно до статей 308а, 308b і 308с Регламенту (ЄЕС) № 2454/93, що встановлює правила для реалізації Митного кодексу Співтовариства (додаток 5), та статті 184 Регламенту (ЄС) № 1308/2013 (додаток 6)⁶⁹.

Адміністрування тарифних квот, визначених у додатку II Регламенту ЄС, здійснюватиметься Генеральним директором з питань оподаткування Європейської Комісії на основі принципу "перший прийшов – перший обслуговується" незалежно від місця ввезення товарів до ЄС. Правові положення, що визначають порядок управління цими тарифними квотами, містяться у статтях 308а, 308b і 308с Регламенту №2454/93 (додаток 5).

Адміністрування тарифних квот, визначених у додатку III Регламенту ЄС, віднесено до компетенції Генерального директорату ЄК, відповідального за сільське господарство і розвиток сільських територій. Реалізація механізму здійснюватиметься через *систему імпортних ліцензій*. Різні регламенти Ради ЄС та Європейської Комісії містять конкретні положення щодо управління тарифними квотами (в цьому випадку будуть використовуватись положення статті 184 Регламенту (ЄС) № 1308/2013) (додаток 6).

⁶⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32014R0374>

⁶⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0671:0854:fr:PDF>

Тарифні квоти, які застосовуються ЄС, в першу чергу, стосуються товарів, до яких його ринок дуже чутливий і які, як правило, виключаються з режиму лібералізації при підписанні угоди про ЗВТ, тобто підпадають під загальний режим оподаткування під час митного оформлення. Водночас Україна отримала можливість експортувати певні обсяги таких товарів без сплати ввізного мита через механізм тарифних квот.

Щодо аграрної та харчової продукції з України, ЄС має намір як знижувати мита, так і встановлювати безмитні квоти.

Відносно харчових продуктів ЄС надасть негайні преференції на 83,4% українського експорту. Щодо решти 16,6% (круп, свинина, яловичина, м'ясо птиці та декілька додаткових продуктів), — часткова лібералізація досягається шляхом надання безмитних тарифних квот.

Таблиця 23: Обсяг квот на безмитний імпорт до ЄС окремих видів сільськогосподарської продукції із України після вступу в дію Угоди про ГВ ЗВТ та після перехідного періоду⁷⁰

Назва товару	Обсяг, т	
	Вступ в дію	Протягом 5 років
Яловичина	12000	
Свинина	40000	
М'ясо баранини	1500	2250
М'ясо птиці та напівфабрикати	36000	40000
Молоко, вершки та йогурти	8000	10000
Сухе молоко	1500	5000
Вершкове масло та молочні пасти	1500	3000
Яйця та альбуміни	1500	3000
Часник	500	
Цукор	20070	
Пшениця м'яка	950000	1000000
Ячмінь	250000	350000
Овес	4000	
Кукурудза	400000	650000
Цукрова кукурудза	1500	
Крохмаль	10000	
Оброблений крохмаль	1000	2000
Гриби	1000	
Оброблені помідори	10000	

⁷⁰ http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/Annex_I-A_to_Agreement.pdf

Назва товару	Обсяг, т	
	Вступ в дію	Протягом 5 років
Виноградний та яблучний сік	10000	20000

Джерело: Додаток 2 до Угоди про ГВ ЗВТ між Україною та ЄС, Додаток 2.

У таблиці 23 представлені лише основні товарні позиції, щодо яких ЄС скасовує імпорتنі мита у рамках встановлених для України імпорتنих квот. З повним переліком квот, умовами їх отримання та можливостями можна ознайомитись за допомогою багатомовної бази даних, яка охоплює всі заходи, пов'язані з тарифами, комерційним та сільськогосподарським законодавством ЄС (TARIC). Даний ресурс покликаний сформувати у всіх потенційних імпортерів на ринок ЄС чітке уявлення про заходи, які необхідно вжити при імпорті до ЄС або експорті товарів з ЄС.⁷¹

Як вже згадувалось, адміністрування квот в режимі вільної торгівлі (або у рамках автономних торговельних преференцій) здійснюється за одним із двох підходів:

За принципом "перший прийшов – перший обслуговується" незалежно від країни ввезення наступних товарів: м'ясо овець, мед, цукор-сирець, карамель, глюкоза та сиропи з глюкози, крохмаль, крупи, ячмінь, гриби, томати, сік виноградний, молочна паста, какао-порошок, овес, часник, манітол, спирт етиловий і деякі інші товари.

Адміністрування тарифних квот здійснюється Генеральним директором з питань оподаткування (DG TAXUD, SUD⁷²) Європейської Комісії на основі принципу "перший прийшов – перший обслуговується" незалежно від місця ввезення товарів до ЄС. Правові положення, що визначають порядок управління цими тарифними квотами, містяться у статтях 308a, 308b і 308c Регламенту №2454/93 (визначених у додатку II Регламенту ЄС). При цьому конкретне рішення про звільнення від сплати мита всередині квоти приймають митні органи держав-членів.

Інформація про поточні залишки тарифних квот, які управляються на основі принципу "перший прийшов – перший обслуговується" доступна в режимі онлайн на відповідному порталі Служби підтримки експорту⁷³ — TARIC (приклад на рис. 14)⁷⁴

⁷¹З повним переліком квот та умовами доступу до ринку ЄС можна ознайомитись на сайті http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation.jsp?Lang=en

⁷²http://ec.europa.eu/taxation_customs/index_en.htm

⁷³<http://exporthelp.europa.eu/thdapp/index.htm?newLanguageId=RU>.

⁷⁴http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation.jsp?Lang=en&Year=2014&Status=&Offset=20&MaxSize=1000&Critical=&Origin=UA&Code=&Expand=true

Рис. 14. Доступ до інформаційної бази розподілу імпортової квоти в рамках дії АТП

База даних для тарифних квот на веб-сайті EUROPA відображає баланс по кожній тарифній квоті, які застосовують у даному році, а також минулого року.

Сайт також містить деякі інші важливі відомості, зокрема, дату вичерпання конкретної тарифної квоти. Ця інформація постійно оновлюється в результаті щоденних операцій. Інформація про веб-сайт EUROPA коригується ввечері кожного робочого дня і, отже, є актуальною на даний момент. Вона залишається на веб-сайті незмінною до вечора наступного робочого дня⁷⁵.

Правила адміністрування тарифних квот в рамках АТПР регламентуються положеннями Статті 3 "Доступ в рамках тарифних квот"⁷⁶ Регламенту Європейського Парламенту і Ради щодо скорочення або скасування митних зборів на товари, що походять з України.

через систему імпортих ліцензій для товарних позицій: яловичина, свинина, м'ясо птиці, молоко, йогурти, вершкове масло, яйця, пшениця, ячмінь, кукурудза. Адміністрування здійснюється Директоратом з Сільського господарства та Сільського розвитку (DG AGRI⁷⁷).

⁷⁵http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation.jsp?Lang=en

⁷⁶http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/procedural_aspects/general/regulation_2454_93_en.pdf

⁷⁷http://ec.europa.eu/agriculture/index_en.htm

Основною відмінністю при оформленні, яка допоможе відрізнити принцип оформлення квоти, є її серійний номер. Так, при оформленні нової тарифної квоти надається шестизначний ідентифікаційний номер або так званий серійний номер, починаючи з "09".

Третя цифра серійного номера вказує на спосіб надання тарифної квоти – через ліцензування або на підставі митної декларації за принципом «перший прийшов – перший обслугований».

Приклад:

Код продукту 0703 20 00 00 "Часник" має тарифну квоту з порядковими номерами 094102 і 094106, яка надається виключно за наявності ліцензії.

Код продукту: 0303 51 00 90 "Морожений оселець" визначається в НЕ преференційною тарифною квотою з номером замовлення 090006 обробляється на основі митної декларації за принципом "перший прийшов - перший обслугований".

Якщо тарифна квота з номером для замовлення є "094xxx" (третя цифра "4"), це означає, що тарифна квота розподілена DG AGRI. Тарифні квоти з кодом замовлення «090xxx», "091xxx", "092xxx", "095xxx", "096xxx", "097xxx" або "098xxx" адмініструють ся на

основі митної декларації. Слід зазначити, що тарифна квота з тим же серійним номером може бути певну кількість товарних кодів (група товарів або більше видів товарів).

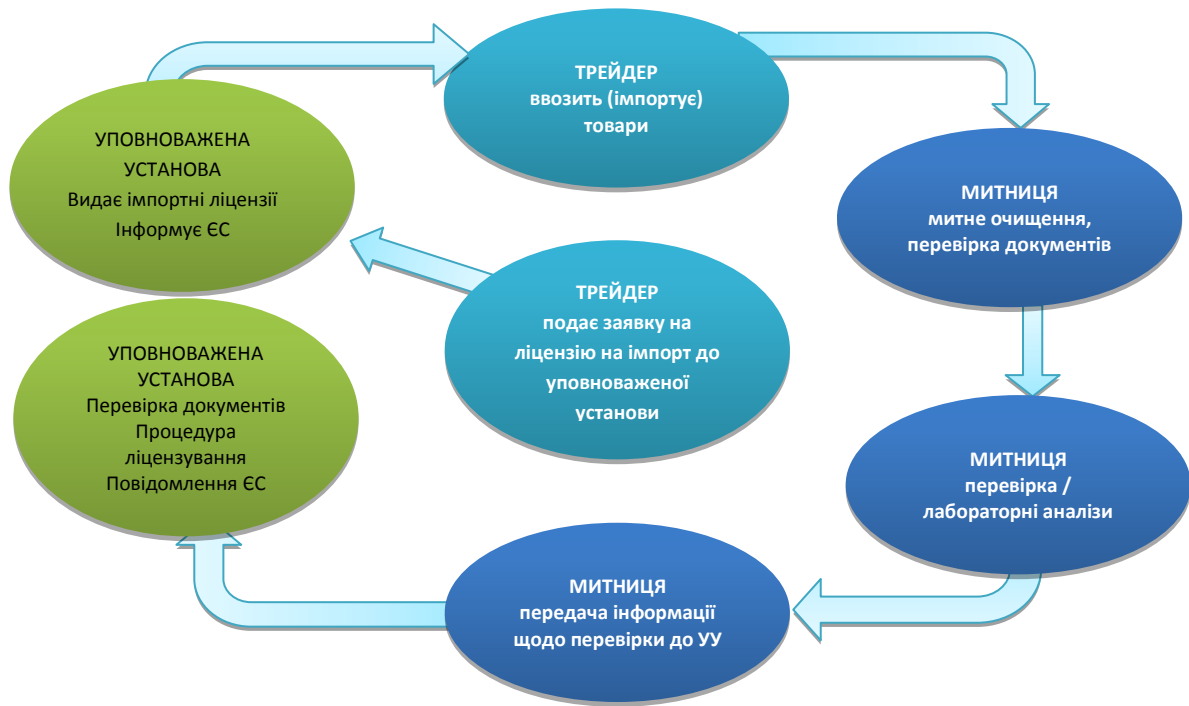
При продовженні (переоформленні) квоти на новий період серійний номер, як правило, залишається без змін.

Інформація щодо нормативних документів, необхідних для отримання квоти, терміну її дії, переліку митно-тарифних обмежень та розмірів мита для кожної окремо взятої групи товарів можна знайти на сайті Консультування з Тарифних Квот (TARIC)⁷⁸.

Ліцензія. Оформлення ліцензії на імпорт до Європейського Союзу являє собою процедуру отримання дозволів на імпорт визначених видів товарів (як уже згадувалось раніше) до визначеної країни у визначених обсягах протягом визначеного часу. Заявки на отримання ліцензій можуть подавати лише уповноважені імпортери. Фактично це означає, що вітчизняним компаніям, зацікавленим в експорті до ЄС, для використання такого роду квот необхідно знаходити відповідних контрагентів на території ЄС. Альтернативою є створення торгового дому на території ЄС, який буде формувати відповідну історію імпортування продукції на загальних підставах з тим, щоб у перспективі 2-3 років отримати можливість резервувати право на отримання імпортних ліцензій.

⁷⁸ http://ec.europa.eu/taxation_customs/common/databases/index_en.htm

Рис. 15. Процедура отримання ліцензії⁷⁹

Уповноважені Установи (Paying Agencies, рис 15) діють у відповідності з Регламент ЄС No. 1306/2013 (щодо фінансування, адміністрування та моніторингу заходів Спільної Аграрної Політики)⁸⁰, Регламент Єврокомісії (ЄС) No 883/2006 (що встановлює докладні правила застосування Регламенту Ради (ЄС) № 1290/2005 відносно ведення рахунків з виплат агенцій, декларації про витрати і доходи та умови для відшкодування витрат по EAGF (Європейський фонд гарантування) і EAFRD (Європейський фонд сільського розвитку))⁸¹ та 885/2006 (що встановлює докладні правила застосування Регламенту Ради (ЄС) № 1290/2005 відносно акредитаційних виплат установам та іншим органам і розрахунків з EAGF з EAFRD)⁸².

Основною метою діяльності уповноважених установ є здійснення ефективного адміністрування, розгляд суперечок та претензій, трансфер платежів а також інформування Комісії, місцевих інституцій та виробників, орієнтація на клієнта, організація якісного обслуговування, забезпечення дотримання норм і правил ЄС та поширення інформації для зацікавлених сторін (в першу чергу – європейських виробників).

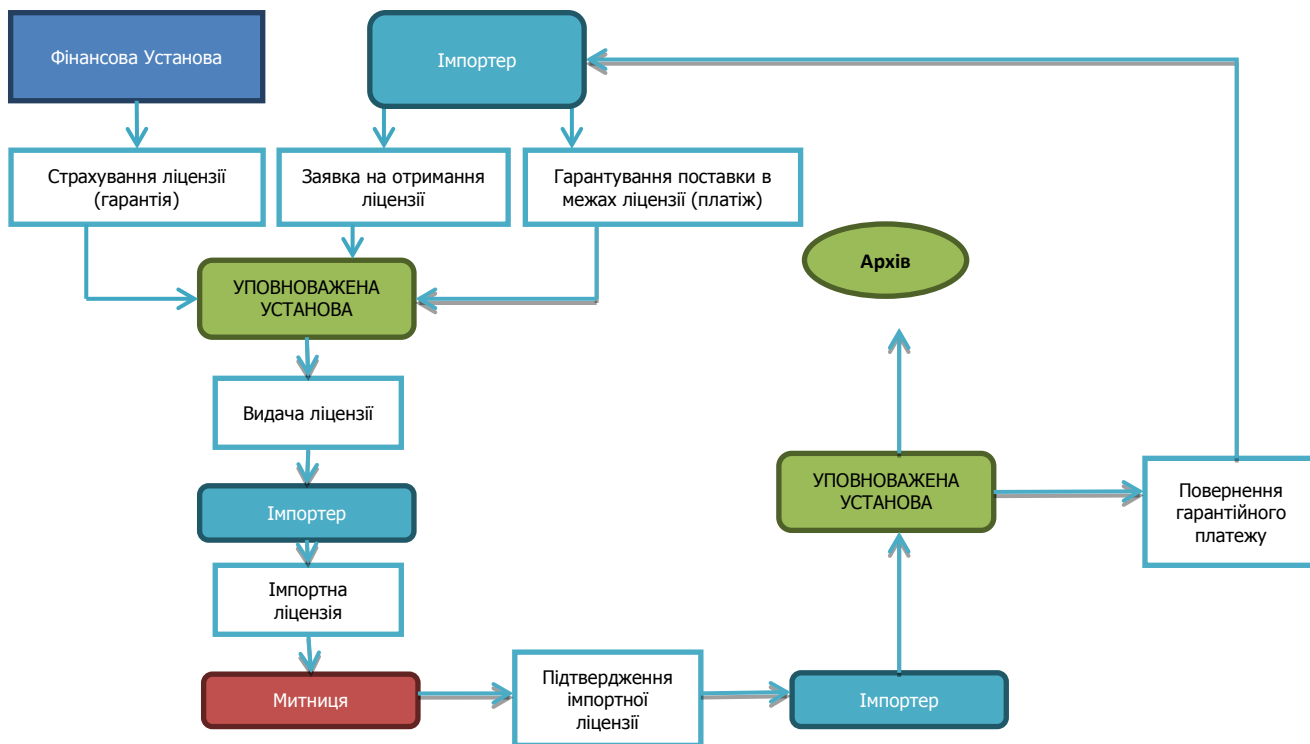
⁷⁹ Тут і далі — Paweł Smoliński, Agricultural Market Agency, General import rules of animal products to the EU under tariff quotas-PS.pdf, http://ec.europa.eu/enlargement/taix/dyn/taix-events/library/detail_en.jsp?EventID=56875

⁸⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0549:0607:en:PDF>

⁸¹ <http://www.environ.ie/en/Legislation/Community/RuralDevelopment/FileDownload,26504,en.pdf>

⁸² <http://www.environ.ie/en/Legislation/Community/RuralDevelopment/FileDownload,26503,en.pdf>

Рис. 16. Спрощена схема видачі та оплати ліцензії (P.Smoliński)

Формальною підставою для застосування преференцій є сертифікат походження EUR.1 (про особливості його оформлення нами згадувалось раніше).

Рис. 17. Спрощена схема адміністрування ліцензійної системи в рамках тарифних квот (P.Smoliński)

ТРЕЙДЕР	Подання заявки на отримання імпортої ліцензії
УПОВНОВАЖЕНА УСТАНОВА	Повідомлення ЄС щодо надходження заявки на отримання імпортої ліцензії
ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ	Прийняття рішення щодо видачі та обсягів імпортої ліцензії
УПОВНОВАЖЕНА УСТАНОВА (виплатна агенція)	Видача імпортої ліцензії
УПОВНОВАЖЕНА УСТАНОВА	Повідомлення ЄС щодо видачі імпортої ліцензії
ТРЕЙДЕР	Повернення імпортої ліцензії до Уповноваженої Установи (Виплатної Агенції) зазвичай після здійснення імпорту
УПОВНОВАЖЕНА УСТАНОВА	Повідомлення ЄС щодо фактичних обсягів імпорту

На період дії автономних торгових преференцій ЄС залишає також можливість використання умов експорту в рамках режиму GSP (Генеральна Схема Преференцій ЄС), який діє сьогодні для України та для використання якого необхідно отримати

сертифікат форми А. Відповідні сертифікати наразі видає Торгово-Промислова Палата (ТПП) України. Таким чином, за українськими експортерами залишається право вирішувати, в рамках якого режиму здійснювати експорт до ЄС: АПТР або GSP.

Угода про асоціацію передбачає можливість отримати статус так званого уповноваженого експортера. Серед іншого, цей статус дає можливість експортувати продукцію до ЄС без сертифікату походження, тобто визнається, що ти найдений постачальник і перевіряти походження на кожну партію немає змісту.

При проходженні митниці на кордоні ЄС митне оформлення здійснюється за умови наявності рахунку-фактури, митної декларації, вантажних документів, завантажувальної документації, страхування вантажу. При експорті продовольчої групи УКТ ЗЕД (1-24), всі товари, що імпортуються на митну територію ЄС, повинні відповідати санітарним і фітосанітарним вимогам ЄС щодо захисту здоров'я людей та тварин, харчування і безпеки кормів, здоров'я рослин та охорони здоров'я. Також мають бути дотримані гігієнічні вимоги щодо максимального рівня вмісту залишків пестицидів, харчових добавок, рівня опромінення та радіації, забруднення матеріалів та виробів, що контактують з харчовими продуктами (в т. ч тара та упаковка). Існує також ряд специфічних вимог щодо генетично модифікованих організмів, харчових продуктів для конкретних харчових цілей (дитяче харчування).

Щодо тваринницької продукції, то її імпорт регулюється поряд із загальними нормативними документами, описаними раніше, ще й специфічними регуляторними документами. Так, поряд із загальним визнанням українського державного органу, що здійснює ветеринарний нагляд (зараз – Держветфітослужба України) з боку відповідних європейських структур (DG Sanco), існує також процедура внесення підприємств до переліку визнаних Європейським Союзом підприємств, які мають право експортувати власну продукцію на ринки ЄС (для детального ознайомлення перейти за посиланням:

https://webgate.ec.europa.eu/sanco/traces/output/non_eu_listsPerCountry_en.htm#).

Зауважимо лише, що ряд вітчизняних компаній сьогодні уже є визнаними постачальниками на ринок ЄС (їх назви можна знайти в переліку), а загальне число таких компаній уже перевищує 170 (окремі з них повторюються в якості виробника та переробника). Формально будь-яка компанія в Україні може подати заявку та пройти відповідну процедуру (описану в Ст. 11 та 12 Рег. (ЄС) No 854/2004⁸³).

⁸³ http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_a67